ΑΣΤΗΡ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

«Πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε».

Ἔτος 66ον ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ, 1930. Ἀριθ. 1.

ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

Αἱ ἁπανταχοῦ τῆς γῆς Εὐαγγελικαὶ Ἐκκλησίαι συνεφώνησαν ὅπως ἡ πρώτη Κυριακὴ τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου ἑκάστου ἔτους θεωρῆται «Κυριακὴ τῆς Ἁγίας Γραφῆς», κατ᾿ αὐτὴν δὲ κηρύσσωνται λόγοι ἀπ᾿ ἄμβωνος περὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἐνεργεῖται ἔρανος ὑπὲρ τῶν Βιβλικῶν Ἑταιριῶν. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἀκολουθοῦσι καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ Εὐαγγελικαὶ Ἐκκλησίαι. Διὸ καὶ τὸ παρὸν τεῦχος εἶναι ἀφιερωμένων πρωτίστως εἰς ἄρθρα σχετικὰ πρὸς τὴν ἱερὰν Βίβλον· καὶ ἐν πρώτοις δημοσιεύομεν τὸν λόγον, τὸν κηρυχθέντα τῇ 2 Ν)ρίου ἐν τῇ Α΄. Ἑλληνικῇ Εὐαγγελικῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀθηνῶν. Εἰς τὸ προσεχὲς φύλλον θὰ ἀνακοινώσωμεν τὸ προϊὸν τῶν ἐράνων τῶν Ἑλλ. Εὐαγγελικῶν ἐκκλησιῶν ὑπὲρ τῶν Βιβλικῶν Ἑταιριῶν.

Η ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ

«Ἡ φανέρωσις τῶν λόγων Σου φωτίζει».
Ψαλμ. ριθ. 130.

Τὸ ἐδάφιόν μας ἀποκτᾷ μεγίστην σημασίαν ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι τοῦτο, ὁμοῦ μὲ ἄλλα ὅμοια χωρία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, συνετέλεσεν ὥστε ἄνθρωποι εὐσεβεῖς νὰ ἱδρύσουν παγκοσμίους ἑταιρείας πρὸς διάδοσιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς μὲ τὸ ἔμβλημα αὐτό: «Ἡ φανέρωσις τῶν λόγων Σου φωτίζει».

Αἱ Ἱερογραφικαὶ ἢ Βιβλικαὶ Ἑταιρεῖαι, ὡς ὠνομάσθησαν αὗται ἐκ τῆς Βίβλου ἢ Ἱερᾶς Γραφῆς, δὲν ἔχουσι κανένα κερδοσκοπικὸν σκοπὸν—μάρτυς ἡ εὐτελὴς τιμή, εἰς τὴν ὁποίαν πωλοῦνται αἱ ἐκδόσεις αὐτῶν· τοὐναντίον μάλιστα ὁ σκοπός των εἶναι ***φιλανθρωπικός***, καὶ διὰ τοῦτο κατ᾽ ἔτος ἔχουσιν ἐλλείμματα τὰ ὁποῖα καλύπτονται ἀπὸ τὰς αὐτοπροαιρέτους προσφορὰς ἐκείνων, οἵτινες πραγματικῶς ἐφωτίσθησαν ἀπὸ τὴν «φανέρωσιν τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ».

Δὲν θὰ προβῶ εἰς καμμίαν στατιστικὴν ἔκθεσιν τῆς δράσεως τῶν Βιβλικῶν Ἑταιρειῶν· θ᾽ ἀναφέρω ἁπλῶς τὰ ἑξῆς:

α) Ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν γλωσσῶν καὶ διαλέκτων, εἰς ἃς μετεγλωττίσθησαν μέρη ἢ καὶ ὁλόκληρος ἡ Ἁγία Γραφή, πρὸ πολλοῦ ὑπερέβη τὰς ***ἑξακοσίας*** καὶ ὁλονὲν αὐξάνουν.

β) Ὅτι καὶ ἡ κυκλοφορία τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος αὐξάνει εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Καὶ

γ) Ὅτι ὁ κόσμος ἀρχίζει νὰ ἐννοῇ καὶ νὰ ἐκτιμᾷ τὴν ἀξίαν τῆς εἰλικρινοῦς προσπαθείας τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὸ θεάρεστον καὶ φιλάνθρωπον τοῦτο ἔργον καὶ διὰ τοῦτο εἴς τινας χώρας οἱ βιβλιοπῶλαι τῶν Βιβλικῶν Ἑταιρειῶν ἀπολαμβάνουν διάφορα προνόμια—ἀλλοῦ μὲν ταξειδεύοντες μὲ ἠλαττωμένα, ἂν ὄχι καὶ μὲ δωρεάν, εἰσιτήρια εἴτε κατὰ ξηρὰν εἴτε κατὰ θάλασσαν, ἀλλοῦ δὲ διὰ τῆς τελωνειακῆς ἀτελείας τῶν εἰσάγομενων εἰς τὰς διαφόρας χώρας ἀντιτύπων τῆς Ἱερᾶς Βίβλου.

Ἔχομεν ἱερὸν καθῆκον νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν Θεὸν διὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἰδιαιτέρως, διότι ὁ Πανάγαθος Θεὸς ηὐδόκησεν ὥστε ἓν μέρος αὐτῆς νὰ γραφῇ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν γλῶσσαν· ἐπίσης διότι σήμερον δύνανται ὅλοι ν᾽ ἀποκτήσουν καὶ νὰ μελετοῦν αὐτὴν ἐλευθέρως εἰς τὴν γλῶσσάν του ἕκαστος. Ὑπῆρχον ἐποχαί, κατὰ τὰς ὁποίας ὄχι μόνον ἦτο δυσαπόκτητος ἡ Ἁγία Γραφή, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάγνωσις αὐτῆς ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς. Σήμερον ἡ ἀνθρωπότης κατενόησε τὴν διδακτικὴν καὶ μορφωτικὴν δύναμιν αὐτῆς καὶ ἀρχίζει νὰ ἐννοῇ καὶ νὰ ὁμολογῇ ὅτι μόνον ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ παιδὸς καὶ τοῦ ἀνθρώπου πάσης ἡλικίας δύναται νὰ παρέχῃ τὴν ἐγγύησιν τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς συνεννοήσεως καὶ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συνεργασίας μεταξὺ τῶν διαφόρων λαῶν καὶ φυλῶν τῆς γῆς. Τὰ εἰρηνευτικὰ ἢ εἰρηνικὰ Συνέδρια, τὰ ὁποῖα ἔγειναν τόσον ἐνεργὰ ἐσχάτως, θὰ μείνουν ἁπλῶς μία ὡραία ἀλλὰ ἀφῃρημένη ἰδεολογία, ἐὰν ὄπισθεν αὐτῶν δὲν ὑπάρχῃ

ἡ κινητήριος δύναμις τοῦ Εὐαγγελίου· διότι μόνον αὐτὸ κηρύττει στεντορίως ὅτι «δὲν εἶναι Ἕλλην καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία, βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσιν εἶναι ὁ Χριστός «(Κολοσσ. γ'.).

Μόνον ἡ ἐπίδρασις τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐφώτισε καὶ φωτίζει, ὥστε ἀπὸ τὰς συνειδήσεις τῶν φωτιζομένων νὰ ἀρθῇ πᾶσα διάκρισις ἐθνότητος, χρώματος, φύλου καὶ κοινωνικῆς τάξεως; καὶ νὰ φέρῃ τοὺς ἀνθρώπους ἐγγὺς πρὸς ἀλλήλους. Μετὰ πάροδον τριῶν περίπου χιλιάδων ἐτῶν ἐπαληθεύουν τόσον ἐναργῶς οἱ λόγοι τοῦ Ψαλμωδοῦ: «Ἡ φανέρωσις τῶν λόγων Σου φωτίζει».[Ἡ γνῶσις καὶ ἡ ἐπίγνωσις τῶν Θείων λόγων δίδει φῶς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε νὰ βλέπουν σαφῶς τί εἶναι, πόθεν προέρχονται, πῶς σχετίζονται πρὸς ἀλλήλους, πῶς δύνανται νὰ συνεργάζωνται μετ' ἀλλήλων καὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ—σωζόμενοι διὰ τοῦ μόνου μέσου, τὸ ὁποῖον φανερώνει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ—τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἡ ἀνθρωπότης προοδεύει καὶ ἀναπτύσσεται μόνον ἐφ' ὅσον ἀντιλαμβάνεται καὶ ἐφαρμόζει τὰς αἰωνίους ἀρχάς, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνονται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἡ ὁποία εἶναι τὸ μόνον θεόπνευστον Βιβλίον καὶ ὁ μόνος κανὼν τῆς πίστεως καὶ τῶν ἔργων τοῦ ἀνθρώπου.

***

Α'. Ἡ Ἁγία Γραφὴ φωτίζει διὰ τῶν ἐν γένει πληροφοριῶν, τὰς ὁποίας μᾶς δίδει.

Ἡ Ἁγία Γραφὴ δὲν εἶναι Παγκόσμιος Ἱστορία. Μερικὰ μέρη αὐτῆς δύνανται νὰ θεωρηθοῦν, ὅπως καὶ εἶναι πράγματι, ἱστορία τοῦ Ἑβραϊκοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὰ μέρη ταῦτα εἶναι τόσον βαθέως συνυσφαμένα μὲ τὰς βασικὰς ἠθικὰς ἀρχάς, αἱ ὁποῖαι διέπουν τὸ σύμπαν, ὥστε δικαίως δύνανται καὶ ταῦτα νὰ ἐκληφθοῦν ὡς μία Γενικὴ Ἱστορία.

Τὰ περὶ γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰ περὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τοὺς ὁμοίους του μᾶς δίδουν σαφεῖς πληροφορίας ἐπὶ ἐκείνων τῶν σημείων, ἐφ' ὧν ἡ ἱστορικὴ ἐπιστήμη προσπαθεῖ ματαίως νὰ γνωματεύσῃ.

Αἱ περὶ τοῦ πρωτογόνου ἀνθρώπου θεωρίαι (τοῦ τρωγλοδύτου, κτλ.) εἶναι τέλος πάντων μία θεωρία περὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ διατί διὰ τῶν θεωριῶν τούτων νὰ θέλουν οἱ καλοθεληταί θιασῶται αὐτῶν νὰ ἐξοστρακίσουν τὸν Θεὸν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν πεῖραν τοῦ ἀνθρώπου; Ὁ τρωγλοδύτης οὐδόλως καταρρίπτει τὴν Γραφικὴν περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐκδοχήν. Βεβαίως ὅταν ὁ πρωτόπλαστος ἐξῆλθε τῶν χειρῶν τοῦ Πλάστου καὶ βραδύτερον, ἐκπέσας ἀπὸ τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ σχέσεως, ἐξεβλήθη ἀπὸ τὴν κῆπον τῆς Ἐδέμ, δὲν εὗρεν ἕτοιμα οἰκήματα· τὰ ἐδημιούργησεν ὁ ἴδιος βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον, καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου ᾠκοδόμησε ἔργα ἀρχιτεκτονικῆς προκαλοῦντα τὸν θαυμασμὸν ὅλου τοῦ κόσμου σήμερον.

Αἱ περὶ ἀστρονομίας καὶ ὑγιεινῆς καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν διδασκαλίαι τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐπὶ αἰῶνας ὁλοκλήρους ὑπῆρξαν οἱ ὁδηγοὶ τῆς ἀνθρωπότητος μέ-

χρι τῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων, διὰ νὰ μὴ εἴπῃ κανεὶς ὅτι πολλαὶ διατάξεις τῆς Γραφῆς καὶ σήμερον ἀκόμη ἀναγνωρίζονται ὡς ἔχουσαι ἐπιστημονικὸν κῦρος.

Αἱ περὶ δικαίου ἀρχαί της, κυρίως δὲ ὁ ἠθικὸς κῶδιξ—ὁ Δεκάλογος—ἀπετέλεσαν καὶ ἀποτελοῦν καὶ σήμερον, παρ᾽ ὅλας τὰς ἀνθρωπίνας προόδους, τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τῆς Παγκοσμίου Δικαιοσύνης. Αἱ διατάξεις ὅμως περὶ τῶν πρὸς τοὺς ὁμοίους μας σχέσεων καὶ καθηκόντων εἰς τὸν Δεκάλογον δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ σταθοῦν ἄνευ τοῦ πρώτου μέρους τοῦ Δεκαλόγου, τοῦ περιλαμβάνοντος τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καθήκοντα ἡμῶν. Ὅταν δὲ στραφῶμεν πρὸς τὸ κορύφωμα τῆς Ἀποκαλύψεως, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, βλέπομεν τὴν περίληψιν ὅλων τούτων τῶν διατάξεων τῆς Π. Διαθήκης εἰς δύο προτάσεις περιστρεφομένας πέριξ τῆς μεγαλοπρεποῦς καὶ παντοδυνάμου λέξεως ***Ἀγάπη***.

Πάντα ταῦτα μανθάνομεν ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, περιεχούσης τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, «ἡ φανέρωσις» τῶν ὁποίων «φωτίζει». Τὸ φῶς διαχέεται εἰς τὴν ψυχήν μας, ὄχι ὅταν ἔχωμεν τὴν Ἁγίαν Γραφὴν εἰς τὴν βιβλιοθήκην μας ἢ εἰς τὸν κόλπον μας ὡς φυλακτήριον, ἀλλ᾽ ὅταν μελετῶμεν καὶ ζῶμεν αὐτὴν—ὅταν πράττωμεν καὶ ἐφαρμόζωμεν τὰς ἀληθείας της εἰς τὴν καθημερινήν μας ζωήν.

Δὲν πρόκειται νὰ γίνωμεν βιβλιολάτραι. Εἴμεθα Χριστιανοί, δὲν εἴμεθα εἰδωλολάτραι, λατρεύοντες ἓν βιβλίον. Ἀλλὰ τὸ βιβλίον τοῦτο περιέχει πᾶν ὅ,τι εὐγενές, ὅ,τι ὑψηλόν, ὅ,τι μορφωτικόν. Εἶναι ***φῶς*** καὶ ἐνεργεῖ θαυμασίως, ὅταν χρησιμοποιῆται, ***μελετώμενον*** ὄχι ἀποθαυμαζόμενον. Τὸ φῶς, διὰ νὰ φωτίζῃ, πρέπει νὰ εὑρίσκῃ τὸ ὄργανον, τὸ ὁποῖον νὰ τὸ ἀντιλαμβάνεται καὶ νὰ τὸ αἰσθάνεται. Τὸ φῶς εἶναι πανταχοῦ καὶ πάντοτε φῶς, ἀλλ᾽ ἀντιλαμβανόμεθα αὐτὸ μόνον ὅταν ἔχωμεν τοὺς ὀφθαλμούς μας ἀνοικτοὺς διὰ νὰ δεχώμεθα τὰς φωτεινὰς καὶ ζωογόνους ἀκτῖνάς του.

Β΄. Ἡ Ἁγία Γραφὴ φωτίζει, διότι μᾶς πληροφορεῖ κυρίως περὶ τῶν πραγμάτων ἑνὸς ἄλλου κόσμου ὑπερφυσικοῦ, περὶ τῶν ὁποίων κανὲν ἄλλο βιβλίον εἰς τὸν κόσμον δὲν διαλαμβάνει.

Ἡ Ἁγία Γραφὴ ***δὲν εἶναι βιβλίον ἐπιστημονικόν***· ὅσα ἀναφέρει περὶ ἐπιστήμης εἶναι ἐπεισοδιακά. Ὁ ἀποκλειστικὸς καὶ κυριώτερος σκοπὸς αὐτῆς εἶναι νὰ μᾶς διαφωτίσῃ καὶ νὰ μᾶς πληροφορήσῃ ***περὶ τοῦ ὑπερφυσικοῦ κόσμου καὶ τῆς σχέσεως ἡμῶν πρὸς αὐτόν.*** Μᾶς πληροφορεῖ περὶ τοῦ ***Θεοῦ***, περὶ τοῦ ***ἀνθρώπου*** — ἔν τε τῇ δημιουργίᾳ καὶ ἐν τῇ παρούσῃ αὐτοῦ καταστάσει—περὶ τῆς ***μελλούσης ζωῆς*** καὶ περὶ ***αἰωνιότητος***—πραγμάτων δηλ. περὶ τῶν ὁποίων εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἠσχολήθησαν οἱ σοφοὶ ἄνθρωποι πασῶν τῶν γενεῶν, ἀλλὰ μέχρι σήμερον οὐδὲν θετικὸν μᾶς εἶπον ἐπ᾽ αὐτῶν, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐπελαγώθησαν κυριολεκτρικῶς μέσα εἰς θεωρίας καὶ ἰδέας, αἱ ὁποῖαι οὐδέποτε οὐδένα ἱκανοποίησαν.

Ἐνῷ ἡ Ἁγία Γραφὴ μὲ τὴν κατηγορηματικήν της δήλωσιν, «Τάδε λέγει Κύριος» (ὁ Κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς) πληροῖ τὸ κενὸν ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τῇ συνειδήσει τοῦ ἀνθρώπου. Τίς δύναται ν᾽ ἀντισταθῇ εἰς τὸν λόγον «Τάδε λέγει Κύριος»;

α΄.) Ἡ Ἁγία Γραφὴ μᾶς διαφωτίζει περὶ τοῦ Θεοῦ, λέγουσα ὅτι εἶναι

ἀγαθός, εὔσπλαγχνος, μακρόθυμος, συγχωρητικός. Ἐνῷ οἱ ἄνθρωποι θέλουν νὰ καταδικάσουν τὸν Θεὸν εἰς τελείαν ἀδράνειαν ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἄνθρωπον, λέγοντες ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀναμιγνύεται εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου—καὶ τοῦτο μόνον ὁσάκις συγκατατεθοῦν νὰ ὁμολογήσουν τὴν ὕπαρξιν Θεοῦ.

α'.) Ἡ Ἁγία Γραφὴ λέγει ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ***πλάσμα τοῦ Θεοῦ*** καὶ μᾶς ἐξηγεῖ μὲ τὸν ἁπλούστερον καὶ καταληπτότερον τρόπον πῶς τὸν ἔπλασεν ὁ Θεός. Οἱ ἄνθρωποι θέλουν τὸν ἄνθρωπον παραχθέντα ἢ αὐτομάτως ἢ διὰ τῆς ἐξελίξεως. Καὶ διὰ μὲν τὸ πρῶτον (τὴν αὐτόματον δηλ. γένεσιν) ἡ ἐπιστήμη ἀπεφάνθη διὰ τοῦ μεγάλου Παστέρ, ὅτι εἶναι ἀδύνατον. Διὰ δὲ τὸ δεύτερον, τὴν ἐξέλιξιν, ὑπάρχουν τόσαι ἐκδοχαὶ ὅσοι καὶ οἱ θιασῶται τῆς ἐξελίξεως.

γ'.) Ἡ Ἁγία Γραφὴ μᾶς φωτίζει συγχρόνως, ἐν σχέσει μὲ τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ***εἶναι ἁμαρτωλὸς καὶ «ἐκ φύσεως τέκνον ὀργῆς»*** δηλ. ἠθικῶς ***ἀνεπαρκὴς*** εἰς ἑαυτόν, ὥστε δέον νὰ καταφεύγῃ διαρκῶς εἰς τὸν Θεὸν ἐν συντριβῇ καὶ μετανοίᾳ. Τί φῶς μᾶς δίδει ἐπὶ τούτων ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν σοφίαν του;

Σταθῆτε! μᾶς λέγει, ἡ ἁμαρτία εἶναι κάτι ἀνύπαρκτον καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀσχολούμεθα μὲ αὐτήν. Ἢ ἂν ὑπάρχῃ, εἶναι κάτι τι, τὸ ὁποῖον μᾶς χρησιμεύει ὡς μέσον προόδου· ἐπομένως καὶ πάλιν δὲν πρέπει νὰ σκοτιζώμεθα μὲ τὴν ὕπαρξίν της. Τὸ λογικὸν συμπέρασμα μιᾶς τοιαύτης θεωρίας εἶναι: Κλέπτε, ἀδίκει, φόνευε, αἰσχρούργει, πρᾶττε ὅ,τι ποθεῖ ἡ καρδιά σου («ἅρπαξε νὰ φᾶς καὶ κλέψε νἄχῃς», εἶναι ἡ λαϊκὴ διατύπωσις τῆς ἀρχῆς αὐτῆς). Εἶναι ἆρά γε ἀνάγκη νὰ συζητήσωμεν τὸ κατάντημα τοιαύτης ἀρχῆς εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου;

δ'.) Ἡ Ἁγία Γραφὴ φωτίζει ἡμᾶς περὶ τῆς ***μελλούσης ζωῆς***· μᾶς ἀποκαλύπτει ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑπόλογος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ διὰ τὰς πράξεις του καὶ θὰ ἐμφανισθῇ μίαν ἡμέραν πρὸ τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ κριθῇ. Ὁ ἄνθρωπος, ἀρνούμενος τὴν μέλλουσαν ζωήν, ἰσχυρίζεται ὅτι ὅλα τελειώνουν εἰς τὸν τάφον. Μία τοιαύτη δοξασία πόσον ἄδοξον τέλος ἑτοιμάζει διὰ τὸν ὄντως μέγαν καὶ ἔνδοξον ἄνθρωπον, ὅστις διὰ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς διανοίας του κατέκτησε τὸν κόσμον!

Ὅλα τ' ἀνωτέρω εἶναι φωτεινότατα σημεῖα, διὰ τῶν ὁποίων ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου διὰ μὲν τῆς Γραφικῆς ἀποκαλύψεως προσλαμβάνει μίαν ***σχέσιν***—τὴν σχέσιν πρὸς τὸν Θεὸν — μίαν ***ἔκτασιν*** πρὸς τὴν αἰωνιότητα — καὶ ἕνα ***σκοπὸν***— τὴν προθυμίαν πρὸς ὑπηρεσίαν· διὰ δὲ τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας προσλαμβάνει ἕνα χαρακτῆρα ψυχρόν, κακοποιόν, ἄχρηστον, δυστυχῆ. Διότι ἡ Ἁγία Γραφὴ ***προσδίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἀξίαν του***—ὡς τοῦ κορυφώματος τῆς δημιουργίας—ἡ δὲ ἀνθρωπίνη φαντασιοπληξία ***τοῦ ἀφαιρεῖ τὴν ἀξίαν του,*** ὑποβιβάζουσα αὐτὸν εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν ζῴων τὰ ὁποῖα στεροῦνται λογικοῦ, ἀφοῦ διδάσκει ὅτι καὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἀλόγων ζῴων τὸ τέλος εἶναι ὀλίγαι σπιθαμαὶ χώματος.

Γ'. Ἡ Ἁγία Γραφὴ φωτίζει, διότι μᾶς πληροφορεῖ περὶ τῆς σωτηρίας, διὰ τῆς ὁποίας ὁ πεπτωκὼς ἄνθρωπος ἀνίσταται εἰς συνεργασίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ μόνου Λυτρωτοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Εἰς τὸν κόσμον ἔχομεν πολλὰ βιβλία καὶ καθ' ἑκάστην ἐκδίδονται νέα· ἀλλὰ

κανὲν ἐκ τούτων δὲν ὁμιλεῖ περὶ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, ἐκτὸς τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἐκείνων ἅτινα στηρίζονται ἐπ' αὐτῆς.

Περὶ σωτηρίας ἐξ ἀσθενείας ἢ ἐπιβουλῆς ἢ ἐπιδημίας ἢ ἐξ ἄλλου τινος κοσμικοῦ αἰτίου, τὸ ὁποῖον ἀπειλεῖ τὰ συμφέροντα ἢ τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν μας, πολλα βιβλία ὁμιλοῦν. Ἀλλὰ περὶ τῆς σωτηρίας ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας — τοῦ ἐφιάλτου τούτου, ὅστις καταστρέφει ὅλην τὴν χρησιμότητα τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς ἠθικῆς κακοδαιμονίας, τὴν ὁποίαν ἐνσπείρει πανταχοῦ—περὶ ταύτης μόνον ἡ Ἁγία Γραφὴ διαλαμβάνει.

Ὅλα τὰ φιλοσοφικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ βιβλία μᾶς δίδουν πολλὰς καὶ ὠφελίμους γνώσεις, ἀλλὰ περὶ τοῦ πῶς δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ σωθῇ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἠθικὴν ἐνοχήν του ἢ νὰ δικαιωθῇ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ—περὶ αὐτῶν οὐδὲν ἀπολύτως μᾶς λέγουν. Ὅπου πάλιν, ὡς εἴς τινα θρησκευτικὰ βιβλία γίνεται λόγος περὶ τούτων, εἶναι ἐνίοτε τόσον πεπλανημέναι καὶ λελανθασμέναι καὶ ὑποβολιμαῖαι αἱ διατυπούμεναι δοξασίαι, ὥστε διὰ νὰ κρατηθῇ πάντοτε ὑποχείριος ὁ κοινὸς λαός, ὡς τὸν ὀνομάζουν, εἰς τὰς πεπλανημένας αὐτὰς δοξασίας καὶ εἰς τὴν ἀμάθειαν, εἰς τὴν ἀδιαφορίαν, εἰς τὴν πλάνην, ἀπηγόρευσαν αὐστηρῶς τὴν χρῆσιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς—διὰ νὰ μὴ δύνανται οἱ ἄνθρωποι ποτὲ νὰ φωτισθοῦν ὑπὸ τῆς Γραφῆς, νὰ ἴδουν τὴν πλάνην των καὶ νὰ ἀποτινάξουν τὸν ζυγὸν τῆς ἀπαγορεύσεως. Τῇ ἀληθείᾳ «ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ζῶν καὶ ἐνεργὸς καὶ κοπτερώτερος ὑπὲρ πᾶσαν δίστομον μάχαιραν καὶ διέρχεται μέχρι διαιρέσεως ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ διερευνᾷ τοὺς διαλογισμοὺς καὶ τὰς ἐννοίας τῆς καρδίας» (Ἑβρ. δ'. 12). Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας εἶναι εὐνόητον ὅτι οἱ ἄνθρωποι ζητοῦν νὰ ἀπαγορεύσουν τὸ φῶς, ὅπερ φωτίζει καὶ ὅπερ εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. «Διότι πᾶν τὸ φανερούμενον εἶναι φῶς» (Ἐφεσ. ε'. 12). «Ἐπειδὴ πᾶς ὅστις πράττει φαῦλα μισεῖ τὸ φῶς καὶ δὲν ἔρχεται εἰς τὸ φῶς, διὰ νὰ μὴ ἐλεγχθῶσι τὰ ἔργα αὐτοῦ». «Τὸ φῶς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον καὶ οἱ ἄνθρωποι ἠγάπησαν τὸ σκότος μᾶλλον παρὰ τὸ φῶς, διότι ἦσαν πονηρὰ τὰ ἔργα αὐτῶν» (Ἰωάν. γ'. 20. 19).

Ὅσον ἀγνοεῖται ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, τόσον αἱ δεισιδαιμονίαι, αἱ πλάναι, αἱ αἱρέσεις αὐξάνουν καὶ πληθύνονται. Ὅσον ὅμως περισσότερον γνωρίζεται, μελετᾶται καὶ φανεροῦται ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ—ἡ Ἁγία Γραφὴ—αἱ πλάναι καὶ αἱ δεισιδαιμονίαι διαλύονται καὶ ἐξαφανίζονται. Ἐπίσης ὅσον τελειότερον σπουδάζεται ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ μελετᾶται, ὄχι ἀσυναρτήτως ἀλλ' ἐν συνεχείᾳ καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὅλον αὐτοῦ, τόσον τελειότερον κατανοεῖται καὶ ἑρμηνεύεται πρὸς ὁδηγίαν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν μόνον Μεσίτην καὶ Λυτρωτὴν ἡμῶν, τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ὅστις εἶναι «τὸ μόνον ὄνομα ὑπὸ τὸν οὐρανὸν δεδομένον μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, δι' οὗ πρέπει νὰ σωθῶμεν».

Ὢ! πρέπει νὰ δοξάσωμεν τὸν Θεὸν διότι τὰς ἐποχὰς τοῦ σκότους καὶ τῆς ἀμαθείας διεδέχθησαν αἰῶνες φωτός, ἀληθείας καὶ ἐκλαϊκεύσεως τοῦ ἁγίου Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ παραδόσεως αὐτοῦ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ λαοῦ, ὅστις μαστίζεται ὑπὸ παντοίων δεινῶν—τῶν συνεπειῶν τῆς ἁμαρτίας του. Τὸ ἔργον τῆς διαδόσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς διενεργεῖται σήμερον ὑπὸ τῶν Βιβλικῶν Ἑταιρειῶν,

αἵτινες θέτουν αὐτὴν εἰς κυκλοφορίαν καὶ δίδουν τὸν Θεῖον Λόγον εἰς τὰς χεῖρας ὅλων, ἀφίνουσαι ἕκαστον ἐλεύθερον νὰ τὸ ἐννοῇ καὶ νὰ τὸ ἐφαρμόζῃ εἰς τὴν ζωήν του. Ἀλλ' ἕκαστος φέρει ἀκεραίαν τὴν εὐθύνην τῆς μελέτης, ἑρμηνείας, κατανοήσεως και ἐφαρμογῆς τοῦ φανερουμένου Λόγου τοῦ Θεοῦ.

Εἴθε ν' αὐξηθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν οὕτω πως ἐργαζομένων πρὸς διάδοσιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς—τοῦ βιβλίου τῆς Σωτηρίας! Εἴθε ἡ Ἁγία Γραφὴ νὰ εὑρίσκεται εἰς τὰς χεῖρας παντὸς ἀνθρώπου, οὐχὶ ὡς φυλακτήριον ἢ ὡς κόσμημα τῆς βιβλιοθήκης του ἀλλ' ὡς πηγὴ εἰρήνης, χαρᾶς καὶ σωτηρίας, ἀναγινωσκομένη καὶ ἐφαρμοζομένη καθ' ἑκάστην εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου ! Εἴθε ἡ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς χάριτος χορηγουμένη σωτηρία ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ νὰ ἦναι ἀπόκτημα παντὸς ἀκροατοῦ μου σήμερον καὶ παντὸς ἔχοντος καὶ ἀναγινώσκοντος τὴν Ἁγίαν Γραφήν! Ἀμήν.

Π. Γ. Λογγινίδης.

ΤΟ ΘΑΥΜΑΣΤΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ

Ἡ Ἁγία Γραφὴ εἶναι βιβλίον θαυμαστόν, τὸ πλέον θαυμαστὸν τοῦ κόσμου. Εἶναι ἓν βιβλίον, καὶ ἐν τούτοις περιέχει δύο ὁλοκλήρους βιβλιοθήκας ἢ συλλογὰς βιβλίων—τὴν Παλαιὰν Διαθήκην μὲ 39 βιβλία καὶ τὴν Νέαν Διαθήκην μὲ 27 βιβλία. Καὶ ὅμως ὅλα αὐτὰ τὰ 66 βιβλία ἀποτελοῦν ἓν βιβλίον, ἓν ἑνιαῖον σύνολον.

Ἄς κυττάξωμεν προσεκτικώτερον τὸ θαυμαστὸν τοῦτο Βιβλίον. Οἱ συγγραφεῖς του κατάγονται ὅλοι ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς φυλῆς—τῆς πλέον αὐτοτελοῦς καὶ ἐθνικιστῆς ἐξ ὅλων τῶν φυλῶν τῆς γῆς—καὶ τὰ συγγράμματά των φέρουν μορφὴν καὶ σφραγῖδα καθαρῶς Ἀνατολικήν. Καὶ ὅμως ταῦτα ἐγένοντο παραδεκτὰ ὡς γνώμων πίστεως καὶ ἠθῶν, ὅπου γῆς καὶ ἂν ἐκυκλοφόρησαν. Τὰ συγγράμματα ταῦτα τῆς Ἀνατολῆς ἤσκησαν καὶ ἀσκοῦν τὴν ἰσχυροτέραν ἐπιρροὴν εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως. Ἑπομένως ἡ Ἁγία Γραφὴ εἶναι θαυμαστὴ διὰ τὸν ***καθολικόν,*** τὸν ***παγκόσμιον*** τοῦτον χαρακτῆρα αὐτῆς.

Εἶναι ἐπίσης θαυμαστὴ διὰ τὴν ***ποικιλίαν τῆς ὕλης*** αὐτῆς. Εὑρίσκομεν ἐν αὐτῇ παντὸς εἴδους φιλολογίαν—ποίησιν καὶ πεζὸν λόγον, ἱστορίαν καὶ ἀλληγορίαν, κηρύγματα καὶ διηγήματα, πραγματείας, παροιμίας καὶ ἐπιστολὰς ἰδιωτικάς τε καὶ δημοσίας. Οὔτε ἀνήκουν ὅλα εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχήν. Τὰ συγγράμματα τῆς Π. Διαθήκης συνεγράφησαν διαδοχικῶς ἐπὶ διαστήματι 1000 ἐτῶν καὶ πλέον. Οἱ συγγραφεῖς ἀνήκουν εἰς πᾶσαν κοινωνικὴν τάξιν καὶ εἰς παντοειδῆ ἐπαγγέλματα - ἀπὸ βασιλέων μέχρι χωρικῶν. Τοὺς πλείστους συγγραφεῖς τῆς Νέας Διαθήκης δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς ἀνθρώπους χωρὶς πολλὴν ἐκπαίδευσιν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Π. Διαθήκην αἱ περίοδοι, καθ' ἃς συνεγράφησαν τὰ βιβλία αὐτά, ἦσαν ἐποχαὶ ἄγριαι καὶ θυελλώδεις. Καὶ ὅμως τὰ ποικίλα αὐτὰ συγγράμματα συναπαρτίζουν ἓν ἁρμονικὸν σύνολον, ἕκαστον μέρος τοῦ

ὁποίου διασαφηνίζει καὶ ἐξηγεῖ καὶ συμπληροῖ τὰ ἄλλα μέρη. Διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὰ συγγράμματα ταῦτα ἐφείλκυσαν τὴν ἐπιδοκιμασίαν καὶ ἤγγισαν τὴν καρδίαν ἀναριθμήτων γενεῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν—ἐνέπνευσαν ἰδεολόγους καὶ μεταρρυθμιστάς, ἔφεραν ἁμαρτωλοὺς εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν Θεόν, καθωδήγησαν τοὺς ἀγαθοὺς εἰς τὴν ἀρετήν, ἔλυσαν καὶ λύουν δύσκολα προβλήματα, ἀκόμη καὶ τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ μας. Πῶς ἐξηγεῖται ἡ θαυμασία δύναμις ἑνὸς τοιούτου βιβλίου;

Βεβαίως ὁ ἰδιάζων χαρακτὴρ καὶ ἡ ***προσωπικότης*** ἑκάστου τῶν ἱερῶν συγγραφέων διαφαίνεται εἰς τὰ γραφόμενά του—εἰς τὸ ὕφος, εἰς τὸ λεκτικόν, εἰς τὰς ἰδέας, εἰς τὰς εἰκόνας, ἃς χρησιμοποιεῖ, καὶ εἰς τὰς ἐν γένει ἀντιλήψεις του. Ὁ πατήρ μου, ὅστις ἦτο ἀνὴρ βαθείας πίστεως καὶ πνευματικῆς ἀντιλήψεως, συνείθιζε νὰ λέγῃ ὅτι οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς τῆς Ἁγ. Γραφῆς δὲν ἦσαν ὁ ***κάλαμος*** τοῦ Θεοῦ ἀλλ' οἱ ***γραφεῖς*** τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπανελάμβανε ρῆσιν τοῦ Πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας Ὠριγένους, εἰπόντος ὅτι ὅπως ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, οὕτω καὶ ἡ Γραφή, ἔχει δύο φύσεις—μίαν θείαν καὶ μίαν ἀνθρωπίνην—τὰς ὁποίας δὲν δυνάμεθα νὰ χωρίσωμεν ἀπ' ἀλλήλων. Διὰ τοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν Γραφὴν ὡς ***λόγους*** τοῦ Θεοῦ, διότι οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς, οὓς ἐνέπνευσεν ὁ Θεός, δὲν ἀπώλεσαν τὰς ἀτομικάς των ἰδιότητας καὶ ἰδιοφυΐας. Ἀλλ' ὀνομάζομεν τὴν Γραφὴν ***Λόγον*** τοῦ Θεοῦ, ἤτοι, ***ἀποκάλυψιν*** τοῦ Θεοῦ. Καὶ πιστεύομεν, ἀλλὰ καὶ αἰσθανόμεθα, ὅτι ὑπὸ τὸ ἰδιάζον ὕφος καὶ λεκτικὸν ἰδίωμα ἑκάστου συγγραφέως ***ὁμιλεῖ ὁ Θεός***. Ὥστε παρ' ὅλην τὴν ποικιλίαν τῆς ὕλης καὶ τὰς διαφορὰς τοῦ ὕφους, τοῦ λεκτικοῦ ἰδιώματος καὶ τῆς νοοτροπίας τῶν συγγραφέων της, ἡ Ἁγία Γραφὴ εἶναι ***ἓν ἑνιαῖον βιβλίον***, διότι ὁ αὐτὸς Θεὸς ***τὴν ἐνέπνευσεν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους***. Ὡς λέγει ἡ Πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή, ὁ Θεὸς «***ἐλάλησε πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως***» διὰ τῶν προφητῶν· καὶ εἰς τὰ διάφορα βιβλία, ἅτινα συναπαρτίζουν τὴν Γραφήν, ἀκούομεν διαφόρους φωνάς· ἐν τούτοις ὅλαι αὐταὶ αἱ φωναὶ συγχωνεύονται εἰς τὴν ἁρμονίαν μιᾶς φωνῆς—τῆς Φωνῆς τοῦ ***Θεοῦ***.

Δικαίως λοιπὸν κατὰ τὴν τελευταίαν 50ετίαν οἱ σοφοὶ ἐμελέτησαν καὶ ἐξωνύχισαν ἑκάστην λέξιν τῆς Γραφῆς καὶ ἐζήτησαν νὰ βεβαιωθοῦν ὅτι τὸ κείμενον αὐτῆς εἶναι τὸ ἀληθὲς καὶ πραγματικὸν πρωτότυπον. Ὅταν ὁ Ἔρασμος, πρὸ 400 ἐτῶν, ἐξέδιδε τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ Ἑλλ. κειμένου τῆς Ν. Διαθήκης, ὡς μόνας διὰ τὸ ἔργον τοῦτο πηγὰς εἶχε τρία πολὺ ἐφθαρμένα χειρόγραφα καὶ μίαν Λατινικὴν μετάφρασιν. Ἔκτοτε αἱ βιβλιοθῆκαι τῶν μοναστηρίων ἠρευνήθησαν καὶ τὴν σήμερον ἔχομεν χιλιάδας χειρογράφων καὶ μεταφράσεων τῆς Ν. Διαθήκης, κολοβῶν καὶ ἐλλιπῶν ἐν πολλοῖς, ἐκ τῆς παραβολῆς ὅμως ὅλων αὐτῶν κατωρθώθη ἡ ἐξέλεγξις καὶ ἀποκατάστασις τοῦ γνησίου κειμένου.

Καὶ τί ἀποφαίνονται οἱ λόγιοι οὗτοι, οἵτινες τόσον ἐπιμελῶς καὶ ἐπακριβῶς ἐξήλεγξαν λέξιν πρὸς λέξιν τὰ ἱερὰ κείμενα; Ὁ ἐπίσκοπος Οὐέστκοτ λέγει: «Δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἀσήμαντον εἰς τὴν Γραφήν. Ἑκάστη συλλαβή, ὡς λέγει καὶ ὁ Ὠριγένης, ἔχει τὴν θέσιν καὶ τὴν σημασίαν της, καὶ οἱ λόγοι τῆς Γραφῆς εἶναι δι' ἡμᾶς λόγοι ζωντανοί».

Πολλοὶ μὲ ἠρώτησαν: «Λέγεις ὅτι ἡ Γραφὴ εἶναι θεόπνευστος· τί ἐννοεῖς μὲ τὴν λέξιν ***θεοπνευστία;*** » Ἡ ἀπάντησίς μου εἶναι ὅτι ἡ θεοπνευστία εἶναι μυστήριον, διότι οὔτε ὁ Χριστὸς οὔτε αὐτὴ ἡ Γραφὴ δίδει ὁρισμόν τινα τῆς θεοπνευστίας. Τὸ βέβαιον δὲ εἶναι ὅτι ἡ θεοπνευστία τῆς Γραφῆς δὲν εἶναι τόσον ἓν πράγμα, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ πιστεύωμεν ὡς ἐκκλησιαστικὸν δόγμα, ὅσον εἶναι γεγονός, τὸ ὁποῖον ***αἰσθάνεται κανεὶς εἰς τὴν ψυχήν του, ὅταν*** ἀναγινώσκῃ τὸν Γραφήν. Ὁ μέγας Ἄγγλος ποιητὴς Κόλεριτζ εἶπεν: «Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ μὲ συναντᾷ εἰς τὰς βαθυτάτας μου ἀνάγκας». Ὁ Χάλλαμ μαρτυρεῖ: «Ἡ Γραφὴ εἶναι τὸ βιβλίον τοῦ Θεοῦ, διότι εἶναι τὸ βιβλίον τοῦ ἀνθρώπου. Προσαρμόζεται εἰς πᾶσαν πτυχὴν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας. Ὅπως τὸ κλειδίον ταιριάζει εἰς τὴν κλειδαριάν, οὕτως ἡ Γραφὴ ’ταιριάζει εἰς τὴν καρδίαν». Ἕνας σοφὸς Κινέζος μανδαρῖνος εἶπε περὶ τῆς Γραφῆς: «Ὅποιος ἐδημιούργησεν αὐτὸ τὸ βιβλίον, ἐδημιούργησε καὶ ἐμέ». Καὶ ὅλας τὰς ὁμοίας μαρτυρίας περὶ τῆς θαυμασίας ἐπιδράσεως τῆς Ἁγ. Γραφῆς δυνάμεθα νὰ συνοψίσωμεν ὡς ἑξῆς: «Ἡ Γραφὴ εἶναι θεόπνευστος, διότι ἐμπνέει καὶ ἐμέ». Διὰ τοῦτο ἂς μὴ ζητῶμεν νὰ εὕρωμεν ἐπιστημονικὸν ὁρισμὸν τοῦ τί ἐστι θεοπνευστία, ἀλλ’ ἂς ἐξετάσωμεν τὴν εὐεργετικὴν ἐπιρροὴν τῆς Ἁγ. Γραφῆς ἐπὶ τῆς ψυχῆς μας. Δύναμαι μόνον νὰ σᾶς προσφέρω τὴν Γραφὴν μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις, τὰς ὁποίας κατὰ πατροπαράδοτον ἔθιμον ἀπευθύνει ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Καντουαρίας πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὴν στέψιν του: «Σοί προσφέρομεν τὴν Βίβλον ταύτην, τὸ πολυτιμώτατον πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ὁ παρὼν κόσμος περιέχει. Ἐν αὐτῇ εἶναι ἡ σοφία, ἐν αὐτῇ ὁ βασιλικὸς νόμος, ἐν αὐτῇ οἱ χρησμοὶ τοῦ Θεοῦ».

Ἀλλὰ μήπως μὲ αὐτὸ ἐξηντλήσαμεν τὰς θαυμαστὰς ἰδιότητας τῆς Γραφῆς; Ὄχι. Εἰς τὰς σελίδας αὐτῆς ***λάμπει ἡ φωτεινὴ μορφὴ τοῦ ζῶντος Χριστοῦ.*** Ἐδῶ δὲν εἶναι ἁπλῶς σοφία, ἀλλ’ αὐτὸς ὁ ζῶν Σωτήρ. Ἐδῶ δὲν εἶναι ἁπλῶς οἱ χρησμοὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ’ ὁ αἰώνιος Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Καὶ διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε τὸ Εὐαγγέλιον ὡς ***τὴν ἀληθῆ καὶ αὐθεντικὴν ἀφήγησιν*** τῶν ὅσα ἔπραξε καὶ ἐδίδαξεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὅτε ἦτο ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐὰν τοῦτο δὲν δεχθῶμεν, τότε ***ὁ Χριστιανισμὸς ἀπώλετο.*** Ἐὰν θέλετε νὰ ἐννοήσητε τί ἐστι ***θρησκεία ἄνευ τοῦ Εὐαγγελίου,*** ἀναγνώσατε τὴν ἱστορίαν τοῦ σκοτεινοῦ Μεσαίωνος, ὅτε ἡ Ἁγία Γραφὴ ἦτο βιβλίον κεκλεισμένον καὶ ἄγνωστον, ἁλυσσόδετον καὶ ἐσκονισμένον εἰς τὰ βάθη τῶν βιβλιοθηκῶν τῶν μοναστηρίων. Ἐὰν λοιπὸν δεχθῆτε τὸ Εὐαγγέλιον ὡς τὴν ἀληθῆ ἱστορίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀναγνώσατε τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον (τὸ κατ’ ἐξοχὴν Εὐαγγέλιον τοῦ λαοῦ, τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον κατὰ προτίμησιν ἐζήτουν καὶ ἀνεγίνωσκον οἱ στρατιῶται μας κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν Πόλεμον) καὶ θὰ ἴδητε τὸν ***ζῶντα Χριστὸν*** ἐζωγραφισμένον εἰς τὰς σελίδας του. Αὐτὸς μᾶς πλησιάζει, ὅπως ἐπλησίασε τοὺς δύο μαθητὰς τοὺς πορευομένους εἰς Ἐμμαούς. Αὐτὸς διερμηνεύει εἰς τὰς καιομένας ἡμῶν καρδίας τὰς Ἱερὰς Γραφὰς καὶ ἀρχίζομεν νὰ τὰς ἀναγινώσκωμεν μὲ νέαν κατανόησιν καὶ ζωντανὸν ἐνδιαφέρον. Τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἀναγινώσκομεν μὲ νεαν εὐλάβειαν, ὡς τὴν ***ἱερὰν Βίβλον,*** ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ Κύριος ἡμῶν ἐστήριξεν ὁλόκληρον τὴν ἐπὶ γῆς ζωὴν καὶ διδασκαλίαν

Του. Ἐξ ὅλων τῶν ρήσεων Αὐτοῦ, τὰς ὁποίας ἀναφέρουσιν οἱ Εὐαγγελισταί, ***130 εἶναι εἰλημμέναι ἐκ τῆς Π. Διαθήκης***, κυρίως ἐκ τοῦ Δευτερονομίου, τῶν Ψαλμῶν καὶ τοῦ Ἡσαΐου. Τὴν ἀτομικὴν Αὐτοῦ ζωὴν καὶ πολιτείαν ἐρρύθμιζε κατὰ τό βιβλίον τοῦ Δευτερονομίου, τοῦ ὁποίου ἀναφέρει 22 χωρία. Ἤντλει παρηγορίαν ἐκ τῶν Ψαλμῶν, τῶν ὁποίων εἶπεν 20 ἐν ὅλῳ περικοπάς, ἐξ ὧν δύο κρεμάμενος ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ. Καὶ ἐκανόνισε τὸν ὅλον σκοπὸν τῆς διακονίας Του ἐπὶ τῶν ἀρχῶν, ἃς διατυπώνει ὁ Ἡσαΐας (εἰς 20 περικοπάς). Πρέπει λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ ἀναγινώσκωμεν τὴν Π. Διαθήκην ὅπως τὴν ἀνεγίνωσεν ὁ Κύριος ἡμῶν· πρέπει νὰ τὴν δεχώμεθα ὅπως τὴν ἐδέχετο Αὐτός, ὡς ***θεόπνευστον ἀποκάλυψιν***· πρέπει νὰ τὴν χρησιμοποιῶμεν ὡς τὴν ἐχρησιμοποίει Αὐτός, ὡς ***ὁδηγὸν*** τῆς λατρείας ἡμῶν, ὡς ***ὁπλοθήκην*** πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἀληθείας, ὡς ***ὑπέρτατον διαιτητήν***.

Τέλος, ἂς ἐγκολπωθῶμεν τὸ θαυμαστὸν τοῦτο βιβλίον, τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ***εἰς τὴν ὅλην καθημερινήν μας ζωήν***. Ὁ μέγας ἱστορικὸς Γκρὴν λέγει ὅτι «Κατὰ τὴν Εὐαγγελικὴν Ἀναμόρφωσιν τοῦ 16ου αἰῶνος ἡ Ἀγγλία ἔγεινεν ***ἔθνος ἑνὸς Βιβλίου***—τῆς Γραφῆς—ὅπερ ἀνέπλασε πνευματικῶς ὁλόκληρον τὸν Ἀγγλικὸν λαόν.» Ἂς γίνωμεν καὶ ἡμεῖς σήμερον πάλιν, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, ***ἄνθρωποι ἑνὸς Βιβλίου***—τοῦ θαυμαστοῦ τούτου βιβλίου.

Ὅλοι θαυμάζομεν καὶ σεβόμεθα τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ὅστις ἔχει ***εὐαίσθητον συνείδησιν***—συνείδησιν, ἥτις αὐτομάτως ἀπεχθάνεται καὶ ἀποκρούει πᾶν ὅ,τι πονηρόν, σκολιὸν καὶ ἀκάθαρτον. Ἐν τούτοις, εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ζῶμεν εἰς κοινωνίαν πλήρη ἁμαρτίας καὶ ἠθικῆς συγχύσεως καὶ ἀταξίας, ὥστε πολλάκις εὑρισκόμεθα εἰς ***μεγάλην ἀπορίαν*** περὶ τοῦ ὀρθοῦ ἢ μὴ ὀρθοῦ, τοῦ δικαίου ἢ ἀδίκου, τοῦ ἀγαθοῦ ἢ πονηροῦ, διότι οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς συνειδήσεως μᾶς ἔχουν βαθμηδὸν ἀμαυρωθῆ, τὰ ὦτα αὐτῆς βαθμηδὸν κωφανθῆ ἐκ τῆς τύρβης τοῦ κόσμου. Ἡ Γραφή, καὶ μόνη ἡ Γραφή, ἀφυπνίζει τὴν συνείδησιν, καθαρίζει τὴν πνευματικὴν ὅρασιν καὶ διαπαιδαγωγεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς αὐτὴν λοιπὸν ἂς καταφύγωμεν, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἤμεθα ἀληθεῖς Χριστιανοί, ἀληθεῖς ἄνθρωποι ἄξιοι τοῦ προορισμοῦ ἡμῶν. «Ὁ νόμος τοῦ Κυρίου εἶναι ἄμωμος, ἐπιστρέφων ψυχήν· ἡ μαρτυρία τοῦ Κυρίου πιστή, σοφίζουσα τὸν ἁπλοῦν· τὰ διατάγματα τοῦ Κυρίου εὐθέα, εὐφραίνοντα καρδίαν· ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου λαμπρά, φωτίζουσα ὀφθαλμούς» (Ψαλμ. ιθ'.).

(Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ) C. M. Chavasse,

ΒΡΕΤΤΑΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

Περίληψις Ἐτησίας Ἐκθέσεως 1929—1930.

Κατὰ τὸ δωδεκάμηνον τὸ λῆξαν τῇ 31 Μαρτίου 1930, ἡ Ἑταιρία ἐξέδωκε τὰς Ἱερὰς Γραφὰς ἢ τμήματα αὐτῶν μεταφρασμένα εἰς ***12 νέας γλώσσας***, ἐξ ὧν 2 Ἀσιατικαί, 2 τῆς Πολυνησίας καὶ 8 Ἀφρικανικαί. Τοιουτοτρόπως ὁ ἀριθμὸς

τῶν γλωσσῶν καὶ διαλέκτων, εἰς ἅς ἔχει ἐκδόσεις ἡ Ἑταιρία, ἀνῆλθεν ἤδη εἰς 630.

Κατὰ τὸ αὐτὸ δωδεκάμηνον ἡ Ἑταιρία ἔθεσεν εἰς κυκλοφορίαν καθ' ὅλον τὸν κόσμον ***12,175,292 ἀντίτυπα τῶν Ἰ. Γραφῶν***, ἤτοι 1,096,013 ὁλοκλήρους Βίβλους, 1,283,301 Κ. Διαθήκης καὶ 9,795,978 τεύχη μεμονωμένων βιβλίων τῆς Γραφῆς. Κατὰ τὸ προηγούμενον δωδεκάμηνον (1928—1929) ἡ κυκλοφορία τῆς Ἑταιρίας ἀνῆλθεν εἰς 11,399,540 ἀντίτυπα, κατὰ δὲ τὸ 1927—1928 εἰς 9,936,714. Συνεπῶς ἐφέτος παρουσιάζει ***αὔξησιν κυκλοφορίας*** κατὰ 755,000 ἀντιτύπων ἐπὶ πλέον τῆς περυσινῆς καὶ 2,240,000 ἀντιτύπων ἐπὶ πλέον τῆς προπερυσινῆς. Ὥστε ἡ ἱερὰ Βίβλος ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχῃ κυκλοφορίαν ἀπείρως μεγαλειτέραν οἱουδήποτε ἄλλου βιβλίου ἐν τῷ κόσμῳ. (1)

Ὁ ἰσολογισμὸς τῆς Ἑταιρίας διὰ τὸ λῆξαν ἔτος παρουσιάζει εἰσπράξεις ἐκ λιρῶν στερλ. 438,918 καὶ δαπάνας ἐκ λιρῶν 422,581 ἤτοι, ***περίσσευμα ἐκ λιρῶν 16,337.*** Ἐκ τῶν εἰσπράξεων μόνον λίρ. 169,786 προῆλθον ἐκ πωλήσεων, αἱ δὲ λοιπαὶ λίρ. 269,132 ἐκ δωρεῶν, συνεισφορῶν καὶ συνδρομῶν. Μὲ ἄλλους λόγους, ἐνῷ αἱ ἐκδόσεις τῆς Ἑταιρίας ἐκόστισαν 422,000 λιρῶν, ἐπωλήθησαν ἀντὶ 169,000, δηλ. ἀντὶ 40 τοῖς ἑκατὸν τοῦ κόστους, τὰ δὲ ὑπόλοιπα 60 τοῖς ἑκατὸν τοῦ κόστους ἀνεπληρώθησαν διὰ τῶν συνεισφορῶν τῶν ἁπανταχοῦ τῆς γῆς εὐσεβῶν Χριστιανῶν. Τοῦτο δίδει συνοπτικὴν ἰδέαν περὶ τοῦ θαυμασίου καὶ ἀνιδιοτελοῦς ἔργου τῆς Ἑταιρίας καὶ τῆς μεγάλης πίστεως εἰς τὸν Θεῖον Λόγον τῶν εὐσεβῶν ὑποστηρικτῶν τῆς Ἑταιρίας.

***

Ἐν ***Εὐρώπῃ*** ἡ Ἑταιρία ἐκυκλοφόρησε πέρυσιν 1,590,000 ἀντίτυπα. Ἐν ***Γαλλίᾳ*** ἐπωλήθησαν 280,000 ἀντίτυπα ἔναντι τῶν προπερυσινῶν 260,000. Ἐν ***Ἰταλίᾳ*** ἐπωλήθησαν 12,000 ἀντίτυπα ὀλιγώτερα τῶν προπερυσινῶν, κυρίως διότι παρουσιάσθησαν δυσκολίαι διὰ τὰς ἀδείας τῶν βιβλιοπωλῶν τῆς Ἑταιρίας. Οἱ Παπικοὶ ἐκκλ. κύκλοι ἤρχισαν νὰ ἐκτυπώνουν καὶ αὐτοὶ τὰς Γραφάς, ὁ δὲ Ρωμαιοκαθολικὸς τύπος νὰ συνιστᾷ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἱερᾶς Βίβλου. Ἡ Ἑταιρία «Καρδινάλιος Φερράρι» ἐξέδωκε πέρυσι νέαν Ἰταλικὴν μετάφρασιν ὁλοκλήρου τῆς Γραφῆς (ἐκ τῆς Βουλγάτας τοῦ Ἱερωνύμου) συμπεριλαμβάνουσαν καὶ τὰ Ἀπόκρυφα βιβλία, μὲ σημειώσεις καὶ χάρτας, καὶ πωλουμένην πρὸς 30 λιρέττας (120 δραχ.). Ἐν τούτοις πολλοὶ Παπικοὶ ἱερεῖς δὲν διστάζουν νὰ συνιστοῦν εἰς τὸν λαὸν τὰς πολὺ εὐθηνοτέρας ἐκδόσεις τῆς Β. Β. Ἑταιρίας, καὶ νὰ πιστοποιοῦν ὅτι τὰ κείμενα αὐτῆς εἶναι γνήσια καὶ ἀνόθευτα. Ἐν ***Ἱσπανίᾳ*** παρ' ὅλην τὴν δυσμένειαν τῶν ἀρχῶν καὶ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Παπικοῦ κλήρου, αἱ πωλήσεις τῆς Ἑταιρίας ἀνῆλθον πέρυσιν εἰς 269,163 ἀντίτυπα ἔναντι 235,580 πωληθέντων τῷ

(1) Ἐκτὸς τῆς Βρεττανικῆς Βιβλικῆς Ἑταιρίας, ἡ Σκωτικὴ Β. Ἑταιρία πέρυσιν ἐξέδωκε καὶ ἐκυκλοφόρησε 5,363,810 ἀντίτυπα, ἡ Δανική, ἡ Σουηδική, ἡ Νορβηγικὴ καὶ ἡ Ὀλλανδικὴ ἐκυκλοφόρησαν συνολικῶς 320,000 ἀντιτύπων, αἱ δὲ Γερμανικαὶ Β. Ἑταιρίαι 708,000. Ὅλαι αὐταὶ αἱ κυκλοφορίαι ἀνέρχονται ὁμοῦ εἰς 18.560.000 ἀντιτύπων. Τῆς Ἀμερικανικῆς Β. Ἑταιρίας δὲν ἔχομεν προχείρους τὰς περυσινὰς πωλήσεις, πάντως ὅμως ἀνέρχονται εἰς ἀρκετὰ ἑκατομμύρια ἀντιτύπων. Συνεπῶς, ὁμοῦ μὲ τὴν ὡς ἄνω κυκλοφορίαν, περίπου 25 ἑκατομ. νέων ἀντιτύπων τοῦ Θείου Λόγου ἐκυκλοφόρησαν πέρυσιν ἀνὰ τὴν ὑφήλιον.

1928. Ἐν ***Πορτογαλλίᾳ*** αἱ πωλήσεις ηὐξήθησαν ἀπὸ 79,008 τοῦ 1928 εἰς 88,150 ἀντίτυπα τοῦ 1929. Καὶ ἐκεῖ οὐκ ὀλίγοι Ρωμαιοκαθολικοὶ ἱερεῖς συνέστησαν τὴν ἀγορὰν τῶν βιβλίων τῆς Ἑταιρίας. Ἐν ***Πολωνίᾳ*** ἐπωλήθησαν 41,000 ἀντιτύπων ἔναντι 33,000 τοῦ 1928 καὶ 29.000 τοῦ 1927. Αἱ πωλήσεις μάλιστα εἶναι σήμερον ὑπερδιπλάσιαι τῶν πωλήσεων τοῦ ἔτους 1923.

Ἡ ***Ρωσσία*** ἔμεινεν πέρυσι ἑρμητικῶς κεκλεισμένη πρὸς τὴν Γραφήν. Ἡ Ἑταιρία δὲν ἠδυνήθη νὰ εἰσαγάγῃ οὐδὲ ἓν ἀντίτυπον εἰς τὴν ἀχανῆ ἐκείνην ἐπικράτειαν. Ἀλλ' εἰς τὰ νέα Βαλτικὰ κράτη, ἅτινα μετὰ τὸν πόλεμον ἀπεσπάσθησαν τῆς προπολεμικῆς Ρωσσικῆς αὐτοκρατορίας—***Φιλλανδίαν, Ἐσθονίαν, Λεττωνίαν*** καὶ ***Λιθουανίαν***—ἡ Ἑταιρία ἐκυκλοφόρησε πέρυσιν 147,000 ἀντιτύπων, ἤτοι 14,000 περισσότερα ἢ κατὰ τὸ 1928. Τοιουτοτρόπως μεταξὺ τῶν 9 περίπου ἑκατομμυρίων κατοίκων τῶν κρατῶν τούτων διετέθη περίπου τὸ ἓν τρίτον τῶν ὅσα διετίθεντο προπολεμικῶς εἰς ὁλόκληρον τὴν Ρωσσίαν μὲ τὰ 160 ἑκατομμύριά της. Οἱ Ὀρθόδοξοι ἱεράρχαι τῆς Φιλλανδίας καὶ τῆς Λιθουανίας ἐκθύμως ὑπεστήριξαν τοὺς βιβλιοπώλας τῆς Ἑταιρίας.

Εἰς τὴν ***Νοτιοανατολικὴν Εὐρώπην*** αἱ πωλήσεις τῆς Ἑταιρίας ἀνῆλθον ἐν ὅλῳ εἰς 213,558 ἀντίτυπα, ἤτοι, 11,000 περίπου περισσότερα ἢ κατὰ τὸ ἔτος 1928. Τὰ ἀντίτυπα ταῦτα κατὰ γλώσσας ἦσαν: Ρουμανικὰ 47,519, ***Νεοελληνικὰ 40,957,*** Βουλγαρικὰ 33,478, Σερβικὰ 21,652, Οὐγγρικὰ 13,056, ***ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ 11,086,*** Γερμανικὰ 6,406, Τουρκικὰ 5487. Ἑβραϊκὰ 3,028, κτλ. κτλ. Ἐν ***Γιουγοσλαυΐᾳ*** ἐπωλήθησαν 38,503 ἀντίτυπα, ἔναντι τῶν 35,500 τοῦ 1928. καὶ δὴ 6700 ὁλόκληροι Βίβλοι καὶ πλέον τῶν 11,000 Κ. Διαθηκῶν μετὰ τῶν Ψαλμῶν. Κατὰ παράκλησιν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας τῆς Γιουγοσλαυΐας ἡ Ἑταιρία ἐδώρησεν Ἱ. Γραφὰς εἰς τοὺς ἀπόρους φοιτητὰς τῶν θεολογικῶν σχολῶν. Ἐν ***Ρουμανίᾳ*** αἱ πωλήσεις ἀνῆλθον εἰς 70,390 ἀντίτυπα ἔναντι 68,146 τοῦ 1928. Ὁ ἐκεῖ Ὀρθόδοξος κλῆρος ὑποστηρίζει τὸ ἔργον τῆς Ἑταιρίας. Ἐν ***Βουλγαρίᾳ*** αἱ πωλήσεις ἀνῆλθον εἰς 36,166 ἀντίτυπα, ἔναντι 28,750 τοῦ 1928 καὶ 20,857 τοῦ 1927. Ἐν ***Τουρκίᾳ*** τοὐναντίον ἐσημειώθη ἐλάττωσις, διότι ἀπὸ 13,755 ἀντιτύπων, πωληθέντων τῷ 1928, αἱ πωλήσεις διὰ τὸ 1929 κατῆλθον εἰς 9,337 ἀντίτυπα. Ἐν τούτοις αἱ πωλήσεις τῶν περιοδευόντων βιβλιοπωλῶν τῆς Ἑταιρίας ἀνῆλθον εἰς 6,000 ἀντίτυπα, ἤτοι, 1000 περισσότερα ἢ τῷ 1928, ἡ δὲ ἐλάττωσις προῆλθε κυρίως εἰς τὰ βιβλία, ἅτινα ἡ Β. Β. Ε. πωλεῖ εἰς ἄλλας ἐν Τουρκίᾳ Βιβλικὰς ἑταιρίας.

Ἐν ***Ἑλλάδι*** αἱ δύο ἀποθῆκαι (Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης) καὶ οἱ 11 βιβλιοπῶλαι τῆς Ἑταιρίας διέθεσαν 56,882 ἀντίτυπα, ἐξ ὧν περίπου 38,000 τῆς Νεοελληνικῆς μεταφράσεως τοῦ Βάμβα καὶ περὶ τὰς 10,000 τοῦ πρωτοτύπου. Ἐκ τῶν 56,882 ἀντιτύπων, 2531 ἦσαν ὁλόκληροι Βίβλοι, 13,066 Κ. Διαθῆκαι καὶ 41,285 τεύχη μεμονωμένων βιβλίων. Τὸ σύνολον τοῦτο τοῦ 1929—1930 παρουσιάζει διαφορὰν 2777 ἀντιτύπων ἐπὶ πλέον τοῦ συνόλου τοῦ 1928—1929. Εἰς τὴν Ἤπειρον ἐπωλήθησαν 2341 ἀντίτυπα τῷ 1929 ἔναντι 1065 τῷ 1928.

Ἐν ***Ἀλβανίᾳ*** ἐπωλήθησαν 2280 ἀντίτυπα ἔναντι 2159 τοῦ 1928.

Ἡ αὐτὴ σταθερὰ αὔξησις τῆς κυκλοφορίας παρουσιάζεται καὶ ἐν **Αἰγύπτῳ** (100,772 ἀντίτυπα ἔναντι 86,674 τοῦ 1928 καὶ 67,827 τοῦ 1927,) ἐν **Σουδὰν** (5484 ἔναντι 2793 τοῦ 1628), ἐν **Ἀβησσυνίᾳ** (7,131 ἔναντι 5,813 τοῦ 1928), ἐν **Τύνιδι, Ἀλγερίᾳ καὶ Μαρόκκῳ** (82.701 ἔναντι 78,298), ἐν **Δυτικῇ Ἀφρικῇ** (62,657 ἔναντι 61,296), ἐν **Νοτίῳ Ἀφρικῇ** (56 901 ἔναντι 47,385), καὶ ἐν τῇ **Κεντρώᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ** (169,700 ἔναντι 149,113).

Ἐρχόμενοι εἰς τὴν Ἀσίαν, εὑρίσκομεν ὁμοίας αὐξήσεις τῆς κυκλοφορίας κατὰ τὸ 1929 ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τοῦ 1928. Ἐν **Περσίᾳ** 31,187 ἔναντι 29, 922, ἐν **Κεϋλάνῃ** 90.439 ἔναντι 88,760, ἐν **Μαλαΐᾳ** 221,446 ἔναντι 201,099, ἐν **Ἰαπωνίᾳ** 335, 326 ἔναντι 314,511, ἐν **Κίνᾳ 5,306,027 ἔναντι 3,951,809 τοῦ 1928 καὶ 3,640,282 τοῦ 1927.**

Ἐν **Ἰνδοστάνῃ** τοὐναντίον ἡ περυσινὴ συνολικὴ κυκλοφορία ἐξ 1,097,645 ἀντιτύπων ἦτο μικροτέρα τῆς τοῦ ἔτους 1928 κατὰ 35,000. Ἐπίσης ἐν τῇ Γαλλικῇ **Ἰνδοκίνᾳ** αἱ περυσιναὶ πωλήσεις (74,931 ἀντίτυπα) ἦσαν περίπου τὸ ἥμισυ τῶν τοῦ 1928 (151, 340). Καὶ ἐν **Κορέᾳ** ἐπωλήθησαν πέρυσι 617,414 ἀντίπυπα ἔναντι 644,596 τῷ 1028 καὶ 667,347 τῷ 1927. Ὁμοία ἐλάττωσις 30,000 ἀντιτύπων παρετηρήθη καὶ ἐν **Αὐστραλίᾳ.** Ἐν **Νέᾳ Ζηλανδίᾳ** τοὐναντίον μικρά τις αὔξησις.

Εἰς τὴν **Νότιον Ἀμερικὴν** ἡ συνολικὴ κυκλοφορία ηὔξησεν ἀπὸ 355,961 ἀντίτυπα κατὰ τὸ 1928 εἰς 388,869 κατὰ τὸ 1929. Ἡ αὔξησις αὐτὴ ἐσημειώθη κυρίως εἰς τὴν Βραζιλίαν, τὴν Ἀργεντινὴν καὶ τὴν Οὐραγουάην, ἐνῷ εἰς τὴν Χιλήν, τό Περοῦ καὶ τὴν Δυτ. Κολομβίαν καθὼς καὶ εἰς τὴν Βενεζουέλαν παρατηρεῖται ἐλάττωσις σημαντική. Εἰς τὴν Ἀνατ. Κολομβίαν αἱ πωλήσεις ηὐξήθησαν ἀπὸ 48,000 τῷ 1928 εἰς 58,000 τῷ 1929.

Τέλος εἰς τὸν Καναδᾶν καὶ τὰς ἄλλας ἐκεῖ Βρεττανικὰς κτήσεις ἐκυκλοφόρησαν πέρυσι 479,371 ἀντίτυπα ἔναντι 506,897 τοῦ 1928 καὶ 438,863 τοῦ 1927.

***

Τοιοῦτος ἐν μεγάλῃ βραχυλογίᾳ ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ ἔργου τῆς Β. Β. Ἑταιρίας κατὰ τὸ 192930—ἀπολογισμὸς λίαν ἐνθαρρυντικὸς καὶ διδακτικός. Ἰδιαιτέρως ἐνθαρρυντικὰ εἶναι τὰ τοῦ Βιβλικοῦ ἔργου ἐν Κίνᾳ, τῇ ἀπεράντῳ ἐκείνῃ χώρᾳ, ἥτις σπαράσσεται ὑπὸ ἐμφυλίων πολέμων, πείνης καὶ λῃστείας καὶ ὅμως ἠγόρασεν ἄνω τῶν 5 ἑκατομμυρίων ἀντιτύπων τῶν ἱερῶν Γραφῶν τῶν Χριστιανῶν καὶ αὐτὰ μόνον ἀπὸ τὴν Βρ. Β. Ἑταιρίαν, ἐκτὸς τῶν πολλῶν χιλιάδων, ἃς ἐπώλησεν ἐν Κίνᾳ καὶ ἡ Ἀμερικανικὴ Β. Ἑταιρία. Ἡ Ἀφρικὴ ἐπίσης χρεωστεῖ σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν φιλολογίαν της εἰς τὴν Βρετ. Βιβλικὴν Ἑταιρίαν, ἥτις μετέφρασε καὶ κυκλοφορεῖ τὴν Γραφὴν εἰς πλέον τῶν 200 Ἀφρικανικῶν διαλέκτων, πολλὰς τῶν ὁποίων πρῶτοι οἱ μεταφρασταὶ τῆς Ἑταιρίας μετέτρεψαν εἰς γραπτάς, δημιουργήσαντες ἀλφάβητα καὶ γραπτοὺς χαρακτῆρας τῶν γλωσσῶν τούτων, καὶ διδάξαντες τὰς ἀγρίας φυλὰς ἀνάγνωσιν τῆς ἰδίας των γλώσσης. Ἄνευ τῆς Β. Ἑταιρίας οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Ἀφρικῆς θὰ ἦσαν ἀκόμη ὅλως ἀναλφάβητοι. Μόνον οἱ Ἄραβες τῆς Β. Ἀφρικῆς εἶχον καὶ ἔχουν βιβλία τινα τῆς Μουσουλμανικῆς θρησκείας, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ὀλίγα καὶ δυσεύρετα.

Ἐν τέλει, ἡ ἐτησία ἔκθεσις τῆς Βρεττανικῆς Βιβλικῆς Ἑταιρίας σημειοῖ ὅτι ἀπὸ τῆς συστάσεώς της ἐν ἔτει 1804, ἡ Ἑταιρία ἐξέδωκε καὶ ἐκυκλοφόρησε πλέον τῶν 409,000,000 ἀντιτύπων τῶν Ι. Γραφῶν, ἐξ ὧν περίπου 112,000,000 εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν!

ΟΙ ΜΟΧΘΟΙ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΓΡΑΦΩΝ

Εἶναι εὐφρόσυνον τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ Γραφαὶ ἔχουσι μεταφρασθῆ εἰς γλώσσας ἄνω τῶν 600 καὶ αἱ ἀλήθειαι τοῦ Χριστιανισμοῦ γίνονται προσιταὶ εἰς τόσον μέγαν ἀριθμὸν λαῶν φυλῶν ἁπανταχοῦ τῆς γῆς· ἀλλ' ὀλίγοι σκέπτονται ἢ δύνανται νὰ ἐννοήσωσιν ὁποίους μόχθους καὶ ὁποίαν βαρεῖαν διανοητικὴν ἐργασίαν προϋποθέτει τὸ τεράστιον τοῦτο ἔργον. Διότι καὶ ὅταν ἀκόμη πρόκειται περὶ μεταφράσεως εἰς γλῶσσαν, ἥτις ἔχει παντοίαν ἄλλην φιλολογίαν καὶ παρέχει πλοῦτον λέξεων καὶ φράσεων εἰς χρῆσιν τοῦ μεταφραστοῦ, ἡ συναίσθησις τῆς εὐθύνης ὅπως μεταχειρισθῇ τὴν ἁρμοδιωτέραν εἰς ἑκάστην περίπτωσιν λέξιν, ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ σκεφθῇ ὡρίμως καὶ σταθμίσῃ καλῶς τὴν λέξιν ἢ φράσιν, πρὶν ἢ περιλάβῃ αὐτὴν ὁριστικῶς εἰς τὴν μετάφρασίν του· ἀλλ' ὅταν πρόκειται περὶ γλώσσης λαοῦ βαρβάρου καὶ ἀπολιτίστου, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει οὔτε γραμματικὴ οὔτε ἀλφάβητον, πόση ἐργασία πρέπει νὰ προηγηθῇ, ἕως οὗ γείνῃ κατορθωτὴ ἡ μετάφρασις τῶν θείων ῥημάτων!

Ἵνα κατανοηθῇ τοῦτο, παραθέτομεν ἐνταῦθα ἀποσπάσματα ἄρθρου γεγραμμένου ὑπὸ τοῦ αἰδ. A. W. Banfield, Γραμματέως τῆς Βρεττανικῆς Βιβλικῆς Ἑταιρείας διὰ τὴν Δυτικὴν Ἀφρικήν, ὅστις εἶχε προηγουμένως χρηματίσῃ ἱεραπόστολος μεταξὺ τῶν Ἀφρικανῶν τῆς Νειγηρίας, τῶν καλουμένων ***Νοῦπε***, τῶν ὁποίων οὐ μόνον τὴν γλῶσσαν ἔμαθεν, ἀλλὰ καὶ ἀλφάβητον δι' αὐτὴν ἐπενόησε καὶ λεξικὸν τῆς γλώσσης των ἔγραψε, καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην εἰς τὴν γλῶσσάν των μετέφρασεν. Ἰδοὺ τί λέγει οὗτος:

«Ἵνα μάθω τὴν γλῶσσαν καὶ ἀποκτήσω λεξιλόγιον αὐτῆς, ἐφρόντισα νὰ προσλάβω ἕνα τῶν ἐγχωρίων ὡς διδάσκαλόν μου, ἄνθρωπον, ὅστις ποτὲ δὲν εἶδε βιβλίον οὔτε πένναν οὔτε μολυβδοκόνδυλον! Ἤρχισα λοιπὸν οὕτω πως: Πρῶτον ἐσήκωσα τὸν ἕνα μου δάκτυλον, ἔπειτα ἄλλον, ἔπειτα τρίτον· ὁ διδάσκαλός μου ἐκ τούτου ἐνόησεν ὅτι ἤθελα νὰ μάθω τοὺς ἀριθμούς, καὶ ἀπεκρίθη: ***«νινί, γκουμπά, γκουτά»*** Ἐξηκολούθησα οὕτω μὲ τοὺς δακτύλους τῶν δύο χειρῶν μέχρι τοῦ ***δέκα***· μεταχειριζόμενος δὲ ὁμοίως καὶ τοὺς δύο μου πόδας, ἔφθασα μέχρι τῶν εἴκοσι. Ἀφ' οὗ ἔμαθα καλῶς ταῦτα, ἵνα προχωρήσω περαιτέρω μετεχειρίσθην κογχύλια, τὰ ὁποῖα οἱ ἐγχώριοι ἔχουσιν ἀντὶ νομισμάτων. Οὕτω κατήρτησα λεξιλόγιον τῶν ἀριθμῶν.

«Ἀκολούθως ἔδειξα τὴν κεφαλήν μου, τὴν χεῖρά μου, τὸν πόδα μου καὶ διάφορα ἀντικείμενα τοῦ δωματίου μου. Τὸ ἔργον τοῦτο ἦτο δύσκολον καὶ μέγας ὁ ἀγὼν νὰ ἐννοήσω ὀρθῶς κάθε λέξιν καὶ τὴν προφοράν της· διότι ἡ αὐτὴ λέξις προ-

φερομένη μὲ ἓν ***Κ*** ἐν ἀρχῇ μετέβαλλεν ἐντελῶς τὴν σημασίαν της· ἢ καὶ προφερομένη μὲ ὀλίγῳ διάφορον τόνον. Ἠγωνιζόμην δὲ νὰ μεταχειρίζωμαι τὰς λέξεις καὶ φράσεις, ἃς ἐμάνθανα, χωρὶς νὰ τὰς μεταφράζω νοερῶς εἰς τὴν ἰδικήν μου γλῶσσαν, ἀλλὰ προσεπάθουν διαρκῶς νὰ σκέπτωμαι μὲ τὰς Ἀφρικανικὰς αὐτὰς λέξεις.

«Προσέτι κατέφευγον συχνὰ εἰς τὰ μικρὰ παιδία, μὲ τὰ ὁποῖα προσεπάθουν νὰ σχηματίζω φράσεις, καὶ ἐγέλων καὶ ἐγὼ μαζὶ μὲ αὐτὰ διὰ τὰ λάθη μου. Εὗρηκα δὲ ὅτι τὰ παιδία εἶναι οἱ καλλίτεροι διδάσκαλοι, διότι δέν συστέλλονται νὰ ὑπςδείξουν τὰ λάθη, ὅπως οἱ μεγάλοι τὴν ἡλικίαν. Ἐπλήρωνα δὲ τὰ παιδία ταῦτα πέντε κογχύλια διὰ κάθε νέαν λέξιν, τὴν ὁποίαν μὲ ἐδίδασκον. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἀξία τῶν κογχυλίων τούτων ἦτο τότε 1,000 πρὸς τρεῖς πέννας (ἡμετέρας δραχμὰς 4.50). Εἶχα δὲ πάντοτε πρόχειρον σημειωματάριον καὶ μολυβδοκόνδυλον καὶ ἐσημείωνα κάθε νέαν λέξιν, προσέχων ἰδιαιτέρως εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ ***κ***, ἐὰν ὑπῆρχε, καὶ εἰς τὸν ἰδιαίτερον τόνον.

«Ἀλλ᾽ ἡ μεγάλη δυσκολία ἔκειτο κυρίως εἰς τὴν εὕρεσιν καταλλήλων λέξεων δι᾽ ἀφῃρημένας ἐννοίας. Μετὰ προσπαθείας πολλῶν ἐτῶν δὲν κατωρθώσαμεν νὰ εὕρωμεν διὰ τὸ ῥῆμα ***πιστεύω*** καλλιτέραν λέξιν τῆς ***γιακπε,*** ἥτις σημαίνει ***ἀκκουμβῶ, ἐπιστηρίζομαι.*** Διδάσκομεν λοιπὸν τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐπιστηρίζωνται εἰς τὸν Θεόν. Ἐδυσκολεύθημεν πολὺ νὰ εὕρωμεν λέξιν διὰ τὴν «ψυχήν». Εἴχομέν ποτε νομίσῃ ὅτι ἡ λέξις ***ἔσε*** ἦτο κατάλληλος, διότι μᾶς ἔλεγον ὅτι κάθε ἄνθρωπος ἔχει ἐντός του ***ἔσε***· ἀλλ᾽ ἀνεκαλύψαμεν ἀργότερον ὅτι διὰ τῆς λέξεως ταύτης ἐνόουν τὴν ὕπαρξιν δαίμονος κατοικοῦντος ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ῥῆμα ***ἐλπίζω*** μεταφράζεται διὰ λέξεως, ἥτις σημαίνει ***ἀποβλέπω,*** τὸ δὲ ***ὑπόσχομαι*** διὰ τοῦ : ***καταθέτω λόγον.*** Ἡ ἐκκλησία λέγεται ***ἁγία συντροφιά.*** Ὁ στέφανος λέγεται «***σαρίκι***» ἢ «***μεγάλο καπέλλο***», τὸ ***ταπεινοῦμαι*** λέγεται «***βάλλω τὴν καρδίαν μου εἰς τὸ ἔδαφος***», τὸ δὲ ***μετανοῶ*** «***μεταβάλλω διαγωγήν.***»

«Μία ἀπὸ τὰς πρώτας λέξεις, διὰ τὰς ὁποίας ὁ μεταφραστὴς καλεῖται νὰ ἀποφασίσῃ, εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, καὶ παρέρχεται πολὺς καιρός, ἕως οὗ καταλήξῃ εἰς μίαν ὡρισμένην λέξιν ἐκ τῶν πολλῶν, τὰς ὁποίας βάρβαροι πολυθεϊσταὶ μεταχειρίζονται· πέριξ δὲ αὐτῆς οἰκοδομεῖ τὴν Γραφικὴν περὶ Θεοῦ διδασκαλίαν, ὥστε οἱ ἐγχώριοι ἀρχίζουν νὰ ἀντιλαμβάνωνται ὅτι Αὐτὸς εἶναι ἀπείρως μεγαλείτερος ὑπὲρ πάντας τοὺς θεούς, ὅτι εἶναι ***Κύριος ὁ Θεός.*** Οὕτω σπείρεται ὁ καλὸς σπόρος καὶ μετὰ καιρὸν—ἴσως μετὰ ἔτη—ἀκολουθεῖ μεταξὺ αὐτῶν καρπὸς εἰς ζωὴν αἰώνιον».

Τὸ ἔργον τοῦτο τῆς μεταφράσεως τῶν Γραφῶν, ἰδίως εἰς τὰς ἀναλφαβήτους γλώσσας βαρβάρων καὶ ἀγρίων λαῶν, εἶναι ὅσον δύσκολον, τόσον καὶ εὐγενὲς καὶ ἀξιότιμον. Εἶναι δὲ ἀντικείμενον ἄξιον εὐγνωμοσύνης ἐκ μέρους ἡμῶν ὅτι εὑρίσκονται ἄνθρωποι ἀναλαμβάνοντες καὶ φέροντες εἰς πέρας τόσον μέγα καὶ ἐπίμοχθον ἔργον.

Ξ. Π. Μόσχου.

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΦΑΝΤΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΑΝΩΤΕΡΑΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

Ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἐξεδόθη ἐν Ἀγγλίᾳ ἓν χρησιμώτατον βιβλίον ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς Ἄγγλου Ἀσσυριολόγου καθηγητοῦ Σαίης (Sayce), εἰς τὸ ὁποῖον οὗτος διὰ τῶν εὑρημάτων τῶν ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν καταρρίπτει τὰ συμπεράσματα τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς, τῆς λεγομένης (ἄγνωστον διατί) «Ἀνωτέρας Κριτικῆς», ἥτις ἀναλύουσα γλωσσικῶς καὶ φιλολογικῶς τὰ κείμενα τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀπέρριπτε πλείστας ὅσας παραδεδεγμένας περὶ αὐτῶν ἰδέας καὶ ἐπὶ 100 ἤδη ἔτη ἐργαζομένη εἶχε κατορθώσει νὰ ἐπιβληθῇ εἰς πολλοὺς θεολογικοὺς κύκλους καὶ νὰ κλονίσῃ χιλιάδων ἀνθρώπων τὴν πίστιν εἰς τὰς Ἱερὰς Γραφάς.

Α΄.

Ὁ σοφὸς ἀρχαιοδίφης ἐν πρώτοις ἀποδεικνύει τὴν μέθοδον, ἣν ἀκολουθεῖ ἡ «Ἀνωτέρα Κριτική», ἐσφαλμένην καὶ μυωπάζουσαν πρὸς τὰ γεγονότα, στηριζομένην δὲ εἰς ἁπλᾶς ὑποθέσεις καὶ εἰκασίας, αἵτινες οὐδαμόθεν ἐπιβεβαιοῦνται, καὶ εἰς συλλογισμοὺς ἀπορρέοντας μόνον ἐκ τῆς ἀτομικῆς νοοτροπίας ἑκάστου κριτικοῦ. Ἡ μέθοδος αὕτη κρίνει τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ ἐκφράζεσθαι τῶν ἱερῶν συγγραφέων, οἵτινες ἀνῆκον εἰς χώρας ἀπομεμακρυσμένας καὶ αἰῶνας ἀπωτάτους, μὲ τὸν πῆχυν τῆς νοοτροπίας τῶν ἀνθρώπων τῆς σήμερον. Εἶναι ἑπομένως μέθοδος ***ἀντεπιστημονική,*** ὡς στηριζομένη ἐπὶ ἀτομικῶν προκαταλήψεων καὶ αὐθαιρέτων προϋποθέσεων. Ἀφετηρία τῆς μεθόδου ταύτης ὑπῆρξεν ἓν σύγγραμμα φιλολογικόν, ἐκδοθὲν τῷ 1795 ὑπὸ τοῦ σκαπανέως τῆς Γερμανικῆς κριτικῆς ἐπιστήμης καθηγητοῦ Βόλφ, ὑπὸ τὸν τίτλον «Προλεγόμενα εἰς τὸν Ὅμηρον», εἰς τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς ἔθετεν ὡς βάσιν τῆς κριτικῆς ἐρεύνης τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ παντὸς ἐν γένει ἱστορικοῦ κειμένου τῆς ἀρχαιότητος, τὰ ἐν αὐτοῖς γλωσσολογικὰ καὶ φιλολογικὰ στοιχεῖα. Ἐπὶ τῇ βάσει τούτων εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ ταξινομῇ καὶ νὰ χωρίζῃ ἀπ᾽ ἀλλήλων τὰ ἱστορούμενα γεγονότα, νὰ προσδιορίζῃ τὴν χρονολογίαν αὐτῶν καὶ νὰ ἀποφαίνεται περὶ τῆς ἀξιοπιστίας αὐτῶν, ἀπορρίπτων τὰ κατ᾽ αὐτὸν μὴ ἀξιόπιστα ὡς μύθους. Ἡ μέθοδος αὕτη, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς «ὑποκειμενικήν», ἤσκησε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν διανοουμένων καθ᾽ ὅλον τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ὑπεστηρίχθη δὲ μὲ φανατισμὸν καὶ ὑπεροψίαν ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ὁπόταν αἱ ἀλλεπάλληλοι ἀνακαλύψεις τῆς ἀρχαιολογίας ἀπέδειξαν πόσον ἦτο σαθρὸν τὸ ὅλον κριτικὸν οἰκοδόμημα.

Ἡ «ἀντικειμενική» τοὐναντίον μέθοδος τῆς κριτικῆς στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἁπτῆς μαρτυρίας τῶν ***πραγμάτων.*** Αἱ κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν, μετὰ μεγίστης δὲ ἐντάσεως κατὰ τὰ τελευταῖα ὀλίγα ἔτη, ἐνεργούμεναι εἰς τὰς Βιβλικὰς λεγομένας χώρας ἀνασκαφαὶ ἐπέρριψαν τόσον φῶς ἐπὶ τῆς προϊστορικῆς ζωῆς τῶν λαῶν ἐκείνων, ὥστε σήμερον εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ παρακολουθήσωμεν τὸν καθημερινὸν βίον τῶν Βαβυλωνίων, τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν προϊστορικῶν κατοίκων τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Συρίας. Τόσον δὲ ἁλματικῶς ἐπληθύνθησαν τὰ σύγχρονα

τεκμήρια τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀπωτάτων ἐκείνων αἰώνων, ὥστε σήμερον οἱ λόγιοι τῆς Εὐρώπης παραδέχονται τὴν ***ἱστορικὴν ἀκρίβειαν τῶν ἐν τῇ Γραφῇ μνημονευομένων***. Τὴν αὐτὴν δὲ ἀρχὴν ἐφαρμόζοντες καὶ εἰς τὴν κοσμικὴν ἱστορίαν, θεωροῦν ὡς γεγονότα πολλά, τα ὁποῖα ἄλλοτε ἐθεωροῦντο ὡς μῦθοι καὶ δημιουργήματα ποιητικῆς φαντασίας.

Πρὸ ὀλίγων μόνον δεκάδων ἐτῶν οἱ σοφοὶ τῆς «Ἀνωτέρας Κριτικῆς» ἠρνοῦντο ὅτι ἡ Πεντάτευχος ἦτο ἔργον τοῦ Μωϋσέως, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἡ Μωσαϊκὴ ἐποχὴ ἦτο ἐποχὴ γενικῆς ἀγραμματοσύνης καὶ παρ' Ἕλλησι καὶ μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, περίπου μέχρι τοῦ 6ου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, δηλαδὴ μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Πεισιστράτου ἐν Ἑλλάδι καὶ μέχρι τοῦ Σολομῶντος ἐν Παλαιστίνῃ. Ἠρνοῦντο ὡς ἐκ τούτου ὅτι τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐγράφησαν ὑπὸ συγγραφέων ***συγχρόνων*** μὲ τὰ ἱστορούμενα, δηλ. ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν ἄλλων, ὧν τὰ ὀνόματα παρέμειναν ἀδιασπάστως συνδεδεμένα μὲ τὰ βιβλία ταῦτα. Καὶ διετείνοντο ὅτι ἐγράφησαν ταῦτα ὑπὸ μεταγενεστέρων ἀνδρῶν, μετὰ τὴν εἰς Βαβυλῶνα αἰχμαλωσίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν. Διότι, ἔλεγον, δὲν ἦτο δυνατὸν λαὸς μὴ γνωρίζων γράμματα νὰ παραγάγῃ, κατὰ τὴν ἀπομεμακρυσμένην ἐκείνην ἐποχήν, φιλολογίαν τόσον προχωρημένην καὶ τελειοποιημένην, ὅσον εἶναι τὰ βιβλία ἐκεῖνα τῆς Π. Διαθήκης. Ἡ ἐπιστημονικὴ αὐθεντία τῶν ὑποστηριζόντων τὴν θεωρίαν ταύτην, ὁ ὄγκος τῶν γλωσσολογικῶν καὶ φιλολογικῶν ἐπιχειρημάτων, διὰ τῶν ὁποίων οὗτοι κατεκερμάτιζον τὴν Ἁγίαν Γραφὴν κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς, ἐκλόνισαν πολλῶν ἀνθρώπων τὴν πίστιν εἰς τὸ κῦρος τῆς Ἱερᾶς Βίβλου ἐν γένει—ἰδίως μάλιστα τῆς ἀκαδημαϊκῆς νεολαίας, ἥτις προητοιμάζετο εἰς τὰς θεολογικὰς σχολὰς τῆς Γερμανίας διὰ τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας. Ρεῦμα δὲ σκεπτικισμοῦ κατέκλυσε βαθμηδὸν τὸν κόσμον τῶν γραμμάτων.

Ἐν τούτοις, αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι διεξήγοντο ἐπιμελῶς καὶ ἐν πλήρει πεποιθήσει, ὅτι ἡ περὶ τοῦ παρελθόντος ἀλήθεια ἤθελε προκύψει ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν. Καὶ ὄντως, τὰ ἀποτελέσματα τούτων ἀπέδειξαν κατὰ τρόπον ἀνεπίδεκτον ἀντιλογίας, ὅτι ὁ μόνος ἔγκυρος καὶ ἐπιστημονικὸς ἔλεγχος τῶν ἱστορικῶν κειμένων τῆς ἀρχαιότητος εἶναι ὁ ἀρχαιολογικὸς ἔλεγχος, καθότι τὰ διὰ τῆς ἀρχαιολογικῆς σκαπάνης ἀποκαλυπτόμενα εἶναι μαρτυρίαι σύγχρονοι, μὴ ὑποκείμεναι εἰς παρερμηνείαν ἢ παραποίησιν. Τοῦτο εἶναι εὐνόητον, καθότι ἡ ἱστορία τοῦ παρελθόντος δὲν δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῆς γλωσσολογίας, ἡ δὲ φιλολογία δύναται νὰ χρησιμεύσῃ μόνον παρεμπιπτόντως, ἐφ' ὅσον ἐπιρρίπτει φῶς ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως καὶ ἐννοίας μιᾶς ἀρχαίας ἐπιγραφῆς, ἐνῷ ἡ μαρτυρία τῶν πραγμάτων, διὰ τῶν ὁποίων διαφωτίζεται καὶ ἀναπαρίσταται ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀπομεμακρυσμένων ἐκείνων αἰώνων, εἶναι ἡ ἀσφαλὴς ἱστορία αὐτῶν, αὕτη δὲ εἶναι ἔργον τῆς ἀρχαιολογίας.

Τὸ πρῶτον καίριον πλῆγμα, τὸ ὁποῖον κατηνέχθη κατὰ τῆς «Ἀνωτέρας Κριτικῆς», ὑπῆρξεν ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Μίνωος ἐν Κνωσσῷ, διὰ τῆς ὁποίας ἀπεδείχθη ὡς πραγματικότης ἡ περὶ Μίνωος παράδοσις, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς μῦθος, καὶ ἐπιστοποιήθη ἡ ὕπαρξις ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν Ἑλλάδι πολιτισμοῦ λίαν προηγμένου τοὐλάχιστον 2000 ἔτη πρὸ Χριστοῦ, ἤτοι, πολλοὺς ***αἰῶνας***

πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μωϋσέως. Ἐκ παραλλήλου μὲ τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι ἐν Αἰγύπτῳ, ἐν Μεσοποταμίᾳ καὶ ἐν Παλαιστίνῃ ἀπέδωκαν ἀποτελέσματα ὑπερβαίνοντα πᾶσαν προσδοκίαν. Πρῶτοι οἱ Αἰγυπτιολόγοι, καὶ κατόπιν οἱ Ἀσσυριολόγοι, ἀπέδειξαν, ὅτι ἀντιθέτως πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν «Ἀνωτέρων Κριτικῶν» ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ἦτο εὐρύτατα διαδεδομένη εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος, καὶ ὅτι τὰ δύο μεγάλα ἔθνη, τὰ ὁποῖα διεμερίζοντο τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ τότε πολιτισμένου κόσμου—ἡ Βαβυλωνία καὶ ἡ Αἴγυπτος—ἦσαν ἔθνη ἐγγράμματα, κατέχοντα γλῶσσαν γραπτὴν εἰς ἐποχὴν πολὺ ἀρχαιοτέραν τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀβραάμ. Τόσον ἡ Βαβυλωνία, ὅσον καὶ ἡ Αἴγυπτος, ἔβριθον σχολείων, βιβλιοθηκῶν, διδασκάλων καὶ μαθητῶν, ποιητῶν καὶ πεζῶν συγγραφέων, μὲ φιλολογίαν πολὺ ἀνεπτυγμένην.

Ἐν Αἰγύπτῳ ἡ φιλολογία ἀνέρχεται εἰς ἐποχὴν ὄχι πολὺ ἀπέχουσαν τῆς συστάσεως τῶν Αἰγυπτίων εἰς ἔθνος. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ βασιλέως Μένες, ἱδρυτοῦ τῆς Πρώτης Αἰγυπτιακῆς Δυναστείας (3,000 π. Χρ.) ἐτηροῦντο χρονολογικὰ ἀρχεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα κατεγράφοντο ὅλα τὰ συμβάντα ἑκάστου ἔτους τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Ἐντὸς δὲ τῶν βασιλικῶν τάφων τῆς αὐτῆς δυναστείας ἀνευρέθησαν ἀπομνημονεύματα τῶν συμβάντων τοῦ βίου ἑκάστου τῶν ἀποθανόντων. Μερικὰ μάλιστα τῶν κεφαλαίων τῆς «Βίβλου τῶν Νεκρῶν» (τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων) εἶναι ἀρχαιότερα καὶ αὐτῆς τῆς Πρώτης Δυναστείας. Ἐκ τῶν εὑρημάτων τῶν τάφων καὶ τῶν ἄλλων μνημείων τῆς 4ης Δυναστείας, ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ γραφὴ ἦτο ἔκτοτε ἐπίσης διαδεδομένη μεταξὺ τῶν Αἰγυπτίων, ὅσον καὶ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους τῆς Αἰγυπτιακῆς ἱστορίας. Οἱ δὲ τοῖχοι τῶν Πυραμίδων τῆς 5ης καὶ 6ης δυναστείας καλύπτονται ὑπὸ περικοπῶν μιᾶς λειτουργικῆς, κληροδοτηθείσης ἀπὸ ἀμνημονεύτου ἀρχαιότητος.

Ἐκ τῶν «Παροιμιῶν» τοῦ Πτὰ Χοτέπ, ἔργου τῆς 5ης Δυναστείας, ὅπερ παρέμεινε κλασσικὸν ἐν Αἰγύπτῳ, ἐξάγεται, ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις ἦτο γενικὴ μεταξὺ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ λαοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καὶ μάλιστα ὅτι ἡ νεολαία ὑπεβάλλετο εἰς ἐξετάσεις ἐν εἴδει διαγωνισμῶν. Τὸ ἔργον τοῦτο, ἂν καὶ συνεγράφη πρὸ 5,000 καὶ πλέον ἐτῶν, ἀποτελεῖ τὸ τέλος μιᾶς προγενεστέρας περιόδου τῆς Αἰγυπτιακῆς φιλολογίας, ἐκ τῆς ὁποίας διεσώθησαν ἡμῖν ἔργα τινα, οἷς καὶ μία πραγματεία περὶ ἠθικῆς, ἔργον Κακεμνᾶ τινος, γραφὲν κατ᾽ ἐποχὴν εἰς τὴν ὁποίαν ὑπῆρχον καὶ σχολεῖα καὶ βιβλιοθῆκαι πλήρεις χειρογράφων παπύρων.

Ἡ Αἴγυπτος, ὡς ἐκ τούτων προκύπτει, παρ᾽ ὅλας τὰς περιπετείας τῶν πολιτικῶν γεγονότων, δὲν ἔπαυσέ ποτε νὰ ἦναι χώρα τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Παντοῦ ἀπαντᾷ τις ἀποδείξεις ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ λαὸς ἤξευρεν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν· ὁ διαβάτης ἐσκάλιζε τὸ ὄνομά του ἐπὶ βράχων· ἀκόμη καὶ τὰ οἰκιακὰ σκεύη ἔφερον ἐπιγραφάς. Τὰ διάφορα ἀντικείμενα, ἅτινα ἐχρησιμοποίουν αἱ Αἰγύπτιαι κυρίαι διὰ τὸν καλλωπισμόν των, ἐκοσμοῦντο διὰ καταλλήλων ρητῶν, καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα συνώδευον τὸν νεκρὸν εἰς τὸν τάφον, ἦσαν ἐνεπίγραφα. Ὄχι μόνον οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος γραφεῖς ἀλλὰ καὶ οἱ ἔχοντες ἀξιώσεις νὰ θεωρῶνται ὁπωσοῦν ὡς ἄνθρωποι ἀνήκοντες εἰς καλὴν κοινωνικὴν τάξιν, ὤφειλον νὰ ἦναι πεπαιδευμένοι. Οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀγορᾶς, οἱ πλουσιώτεροι μεταξὺ τῶν

φελλάχων, καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἐργοδηγοί, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ γνωρίζουν τὴν σημασίαν τῶν ἱερογλυφικῶν σημείων καὶ τῆς ἐκ τούτων προελθούσης ἱερατικῆς γραφῆς. Ἀλλὰ καὶ οἱ νεκροί, διὰ νὰ διέλθουν ἀσφαλῶς τοὺς ἀναμένοντας αὐτοὺς κινδύνους, κατὰ τὴν διεκπεραίωσίν των εἰς τὸν ἄλλον κόσμον, ἔπρεπε νὰ δύνανται νὰ ἀναγνώσουν τὰ ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ τάφου των ἀναγεγραμμένα ρητὰ ἐκ τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας, ἥτις ἐθάπτετο μετ' αὐτῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ εἶδος τῆς φιλολογίας, ἥτις ἐγέμιζε τὰς βιβλιοθήκας τῆς Αἰγύπτου, αὕτη ἦτο ποικιλωτάτη, περιλαμβάνουσα, ἐκτὸς τῆς σοβαρᾶς, καὶ διαφόρους μορφὰς τῆς ἐλαφρᾶς φιλολογίας, οἷον, πολιτικὰς σατύρας, ἱστορικὰ μυθιστορήματα καὶ περιηγήσεις. Μεταξὺ ἐκείνων τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἀπήλαυον μεγίστης δημοτικότητος ἦτο σατυρικόν τι διήγημα, ἐξιστοροῦν τὰς περιπετείας ἑνὸς Αἰγυπτίου δημοσίου ὑπαλλήλου ἐν Παλαιστίνῃ. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐγράφη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Φαραὼ ἐκείνου, ὅστις κατεδυνάστευε τοὺς Ἰσραηλίτας πρὸ τῆς ἐξόδου αὐτῶν ἐξ Αἰγύπτου.

Ἐκ τούτων πάντων βεβαιοῦται ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἦσαν λαὸς ἐγγράμματος, πολὺ δὲ πρὸ τοῦ Μωϋσέως εἶχον μεγάλην φιλολογίαν.

Περὶ «ἀγραμματοσύνης» οὔτε λόγος δύναται νὰ γίνῃ, προκειμένου περὶ χώρας, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ ἀγρόται ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ γνωρίζουν τὰ εἰς δημόσια μέρη ἐκτιθέμενα γραπτὰ σημεῖα, διὰ τῶν ὁποίων ἀνεκοινοῦτο εἰς αὐτοὺς ἡ ἐποχὴ τῆς σπορᾶς καὶ τῶν ἄλλων γεωργικῶν ἐργασιῶν, ἀναλόγως τῆς στάθμης τῶν ὑδάτων τοῦ Νείλου καὶ τῶν ἄλλων συνθηκῶν τῆς καλλιεργίας. Ἡ φιλολογικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς Αἰγύπτου ἐπέδρα ἐφ' ὅλων τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν μετ' αὐτῆς σχετιζομένων ξένων. Ἡ Μωσαϊκὴ ἐποχὴ ἦτο ἑπομένως ἐποχὴ μεγάλης διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ γονιμότητος.

Ἀνάλογος πρὸς τὴν φιλολογικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Αἰγύπτου ἦτο καὶ ἡ τῆς Βαβυλωνίας. Ἦτο καὶ αὐτὴ χώρα σχολείων καὶ δημοσίων βιβλιοθηκῶν, ἔθνος γραφέων καὶ ἀναγνωστῶν, διδασκάλων καὶ συγγραφέων, ἔχουσα ποικιλωτάτην φιλολογίαν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ἡ Βαβυλωνία ἦτο σπουδαιότατον ἐμπορικὸν κέντρον· χάριν λοιπὸν αὐτοῦ τοῦ ἐμπορίου, ἂν ὄχι δι' ἄλλον λόγον, οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἦναι ἐγγράμματοι.

Ἦτο δὲ πολὺ δυσκολωτέρα ἡ ἐκμάθησις τῶν σφηνοειδῶν σημείων (τοῦ ἀλφαβήτου, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον) τῆς Βαβυλωνικῆς γλώσσης ἢ τῶν ἱερογλυφικῶν τῆς Αἰγύπτου. Οἱ Βαβυλωνικοὶ χαρακτῆρες ἦσαν ἡ «ἱερατικὴ» μορφὴ τῆς «τρεχούσης» γραφῆς, ἥτις εἶχεν ἐξελιχθῆ ἐκ προγενεστέρου συστήματος ἱερογλυφικῶν σημείων, τῶν ὁποίων ἐλάχιστα μόνον ἴχνη διασώζονται. Τὰ ἀρχαιότερα ἐκεῖνα σημεῖα ἦσαν ἐφεύρεσις τῶν Σουμερίων—λαοῦ ὁμιλοῦντος γλῶσσαν «συγκολλητικὴν», οἵα εἶναι ἡ σημερινὴ γλῶσσα τῶν Φινλανδῶν. Τοὺς Σουμερίους καθυπέταξε μία Σημιτικὴ φυλή, ἥτις οἰκειοποιηθεῖσα τὴν γλῶσσαν τῆς χώρας ὁμοῦ μὲ τὴν εὐρεῖαν φιλολογίαν καὶ τὸν ἄλλον πολιτισμόν της, ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ νεωτέραν μορφὴν εἰς τὸ παλαιότερον ἱερογλυφικὸν σύστημα καὶ ἐκ τούτου παρήγαγε τὴν σφηνοειδῆ Βαβυλωνικὴν γραφήν.

Ἡ ἀρχαία ὅμως γλῶσσα παρέμεινεν ὡς ἦτο, χρησιμοποιηθεῖσα ὡς ἡ γλῶσσα τῆς θρησκείας καὶ τοῦ δικαίου—τῶν δύο συντηρητικῶν κλάδων τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων. Ἡ δὲ ἀρχαία Σουμερικὴ γλῶσσα ἀπετέλει ὑποχρεωτικὸν μέρος τῆς φιλολογικῆς μορφώσεως τῶν διανοουμένων Βαβυλωνίων, ὅπως ἀκριβῶς ἡ Λατινικὴ ἀπετέλει κατὰ τὸν Μεσαίωνα τὴν βάσιν καὶ τὸ ὑπόστρωμα τῆς φιλολογικῆς μορφώσεως παντὸς διανοουμένου Εὐρωπαίου. Φαντάζεται κανεὶς πόσα ἔτη ἐπιμελοῦς μελέτης ἀπητοῦντο διὰ τὴν νεολαίαν τῆς Βαβυλωνίας, διὰ νὰ ἐκμάθῃ τὴν χρῆσιν τῶν σφηνοειδῶν χαρακτήρων τῆς συγχρόνου γραφῆς. Τοῦτο ὑπαινίσσεται καὶ μία ἀρχαία Σουμερικὴ παροιμία, ἥτις ἀνευρέθη εἴς τι τετράδιον καλλιγραφίας: «Ὁ θέλων νὰ ζήσῃ εἰς σχολὴν γραμμάτων πρέπει νὰ σηκώνεται ὅταν ἀνατέλλῃ ὁ ἥλιος». Πολλὰ δὲ παρόμοια ρητὰ ἔφερεν εἰς φῶς ἡ σκαπάνη τῶν Ἀμερικανῶν ἀρχαιολόγων ἐν Νιππούρ, εἰς σχολικὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐν χρήσει πρὶν ἀκόμη γεννηθῇ ὁ Ἀβραάμ.

Οἱ μαθηταὶ τῶν σχολείων ἐκείνων ἐδιδάσκοντο πρῶτον πῶς νὰ σχηματίζουν τοὺς πολυσυνθέτους σφηνοειδεῖς χαρακτῆρας—κατόρθωμα ἀπαιτοῦν πολλὴν ἐπίδοσιν καὶ μακρὸν χρόνον. Κατόπιν ἀπεστηθίζοντο τα σημεῖα ταῦτα ἀπὸ πίνακας. Τὰ βοηθητικὰ βιβλία πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ἀρχαίας Σουμερικῆς γλώσσης ἦσαν πολλά: λεξικὰ καὶ ὀνοματολόγια, γραμματικαὶ καὶ ἐγχειρίδια φρασεολογίας—εἶδος συντακτικῶν—μεταφράσεις τοῦ κειμένου μεταξὺ τῶν γραμμῶν παρεντεθειμέναι, σχόλια καὶ ἀναλύσεις καὶ ἑρμηνεῖαι δυσερμηνεύτων χωρίων—πλοῦτος ὁλόκληρος γραμματολογικὸς καὶ φιλολογικός, εἰς τὴν διάθεσιν τῆς μαθητιώσης νεολαίας τῆς ἀπωτάτης ἐκείνης ἐποχῆς. Ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἦναι κάθε Βαβυλώνιος πολίτης εἰς θέσιν νὰ ἀναγνώσῃ καὶ νὰ ἐννοήσῃ τὸ ἀγοραστικὸν συμβόλαιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξησφάλιζε προμήθειαν μαλλίου, ἢ τὸ μισθωτήριον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐνοικίαζε τὴν οἰκίαν του, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ὑπερνικήσει ὅλας τὰς ἀνωτέρω δυσχερείας τῆς γλώσσης, ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας φοιτῶν εἰς τὰ σχολεῖα, τῶν ὁποίων ἡ πληθὺς ἐξηγεῖται οὕτως ἐν Βαβυλωνίᾳ. Τῆς εὐρέως διαδεδομένης ἐκπαιδεύσεως μετεῖχον καὶ αἱ γυναῖκες. Τὴν τοιαύτην καταπληκτικὴν διάδοσιν τῆς παιδείας σχολιάζων ὁ καθηγητὴς Σαίης ἐπιλέγει: «Ἡ Βαβυλωνία ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀβραὰμ ἦτο χώρα πολὺ ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως παρ' ὅ,τι ἦτο ἡ Ἀγγλία ἐπὶ Γεωργίου τοῦ Γ'» (1738—1820).

(ἀκολουθεῖ)

ΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

(συνέχεια)

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

Ὁ διάσημος οὗτος Πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας, ὃν ὁλόκληρος ἡ Χριστιανωσύνη πάσης ἀποχρώσεως καὶ παντὸς αἰῶνος τιμᾷ καὶ θαυμάζει, ἐγεννήθη ἐν Ἀντιοχείᾳ περὶ τὸ ἔτος 345 μ. Χρ. ἐξ οἰκογενείας ἐπιφανοῦς. Ὁ πατήρ του Σεκοῦνδος,

ἀνώτερος στρατιωτικὸς ἐν Συρίᾳ, ἀπέθανεν ὀλίγον μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ἰωάννου, οὕτω δὲ ἡ ἀνατροφὴ τοῦ παιδὸς περιῆλθεν ὁλοκλήρως εἰς τὴν μητέρα του Ἀνθοῦσαν, εὑρεθεῖσαν χήραν εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν. Ἡ δὲ γυνὴ αὕτη, ἥτις μετὰ τῆς Μονίκης (μητρός τοῦ Αὐγουστίνου) καὶ τῆς Νόννης (μητρὸς Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ) λάμπει ὡς φωστὴρ εὐσεβείας καὶ εὐσταθείας μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν γυναικῶν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ὄχι μόνον ἔδωκεν εἰς τὸν μονάκριβον υἱόν της ἐκπαίδευσιν ἀρίστην, ἀλλὰ καὶ ἐνεστάλαξεν εἰς τὴν ψυχήν του τὴν βαθεῖαν εὐσέβειαν, τὴν σταθερὰν πίστιν καὶ τὰ ἄλλα ἐκεῖνα Χριστιανικὰ χαρίσματα, ἅτινα τὸν διέκριναν καθ᾽ ὅλον τὸν πολυκύμαντον βίον του,

Προορισθεὶς κατ᾽ ἀρχὰς διὰ τὸ νομικὸν ἐπάγγελμα, τὰς σπουδάς του ἐποιήσατο ἐν Ἀντιοχείᾳ, ὅπου ἤκμαζον τότε τὰ γράμματα, διδαχθεὶς τὴν φιλοσοφίαν παρὰ τοῦ Ἀνδραγαθίου καὶ τὴν ῥητορικὴν παρὰ τοῦ περιφήμου ῥήτορος Λιβανίου. Οὗτος μάλιστα ἐθεώρει τὸν Ἰωάννην ὡς τὸν ἄριστον τῶν μαθητῶν του· διὰ τοῦτο ὅταν ἀποθνήσκων ἠρωτήθη ποῖον θὰ ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ διάδοχον, ἀπεκρίθη: «Τὸν Ἰωάννην, ἂν δὲν τὸν εἶχον ἁπαγάγει οἱ Χριστιανοί».

Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐξήσκησεν ἐπί τινα χρόνον ἐν Ἀντιοχείᾳ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ῥήτορος (δικηγόρου). Ἡ δίψα του ὅμως διὰ τὴν Χριστιανικὴν ἀλήθειαν τὸν παρεκίνησε νὰ φοιτήσῃ εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῆς Ἀντιοχείας, ὅπου τότε ἐδίδασκον ὁ Καρτέριος καὶ ὁ Διόδωρος, ἡ δὲ ἐπίδρασις τῶν διδασκάλων τούτων καὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἀντιοχείας Μελετίου, συνδυαζομένη πρὸς τὰς παραινέσεις τῆς μητρός του, τὸν ἔφερον εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀφιερωθῇ εἰς τὸν Χριστόν, ἐγκαταλείπων τὸ κοσμικόν του ἐπάγγελμα. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 370 ἐδέχθη τὸ βάπτισμα, εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν.

Ἡ πρώτη του σκέψις, μετὰ τὴν βάπτισιν, ἦτο νὰ ἀσπασθῇ τὸν μοναχικὸν βίον, συμφώνως πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν τότε μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν ἀσκητικὸν πνεῦμα· καὶ μόνον τὰ δάκρυα καὶ αἱ παρακλήσεις τῆς μητρός του, ἥτις τὸν ἱκέτευσε νὰ μὴ τὴν ἐγκαταλείψῃ, τὸν ἐσταμάτησαν πρὸς καιρὸν ἀπὸ τὴν πραγματοποίησιν τῆς σκέψεως ταύτης. Ὁ ἐπίσκοπος Μελέτιος τὸν προεχείρισεν εἰς ἀναγνώστην, οὕτω δὲ ἔμεινε τρία ἔτη ἐν Ἀντιοχείᾳ ζῶν βίον ἀσκητικὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ του, ἕως οὗ, ἀποθανούσης τῆς μητρός του, ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἐκεῖ πλησίον ὄρη καὶ ἠσκήτευσεν ἐπὶ ἓξ ἔτη, καταγινόμενος εἰς θεολογικὰς μελέτας ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ σοφοῦ ἡγουμένου Διοδώρου (μετέπειτα ἐπισκόπου Ταρσοῦ) καὶ μὲ τὴν συντροφίαν τοῦ φίλου καὶ συνομηλίκου του Θεοδώρου (τοῦ κατόπιν περιφήμου ἐπισκόπου Μοψουεστίας καὶ πατρὸς τῆς Ἀντιοχειανῆς θεολογίας). Κατὰ τὴν ἑξαετῆ ταύτην περίοδον συνέγραψε τὰ πρῶτά του συγγράμματα (*Περὶ ἱερωσύνης* καὶ τινα ἔργα ὑπεραμυνόμενα τοῦ μοναχικοῦ βίου).

Ἀλλὰ κλονισθείσης τῆς ὑγιείας του ὡς ἐκ τῶν σκληραγωγιῶν, περὶ τὸ ἔτος 380 ἐπανῆλθεν εἰς Ἀντιόχειαν, ὅπου ὑπὸ τοῦ Μελετίου ἀμέσως προεχειρίσθη εἰς διάκονον, τῷ δὲ 386 ὑπὸ τοῦ Φλαβιανοῦ, διαδόχου τοῦ Μελετίου, ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος. Ὡς διάκονος καὶ πρεσβύτερος εἰργάσθη ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐπὶ 17 ὅλα ἔτη, ἀποκτήσας τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην τῆς ἐκκλησίας διὰ τὴν εὐσέβειαν, καθαρότητα, εἰλικρίνειαν καὶ ἐργατικότητα αὐτοῦ, ἡ δὲ φήμη τῆς εὐγλωττίας του

ὡς ἱεροκήρυκος ταχέως διεδόθη καθ' ἅπασαν τὴν 'Ανατολήν. (¹) Μία τῶν ἰδιαιτέρων του φροντίδων ἦτο ἡ περίθαλψις τῶν ἐνδεῶν. (²)

Τῷ 397 ἀπέθανεν ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Νεκτάριος, ὅστις εἶχε διαδεχθῇ Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν. Ὁ δὲ λαὸς τῆς πρωτευούσης τόσον ὁμοφώνως διετράνωσε τὴν ἐπιθυμίαν του, ὅπως εἰς τὸν χηρεύσαντα πατριαρχικὸν θρόνον κληθῇ ὁ πεφημισμένος ἤδη Χρυσόστομος, ὥστε, ἂν καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἰσχυραὶ ὑποψηφιότητες προεβλήθησαν, ὁ πανίσχυρος τότε Εὐτρόπιος, πρωθυπουργὸς τοῦ αὐτοκράτορος 'Αρκαδίου, ὅστις προσωπικῶς εἶχε γνωρίσει τὸν Χρυσόστομον ἐν 'Αντιοχείᾳ, εἰσηγήθη εἰς τὸν 'Αρκάδιον τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ· καὶ διὰ νὰ προλάβῃ ἀντίστασιν τῶν 'Αντιοχέων κατὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ ἠγαπημένου των πρεσβυτέρου, τὸν ἐκάλεσεν ἔξω τῆς πόλεως διὰ τεχνάσματος καὶ τὸν ἀπέστειλε δι' ὀχήματος εἰς Κων/πολιν. Ὁ δὲ πατριάρχης 'Αλεξανδρείας Θεόφιλος, ὅστις ἤθελε νὰ ἐκλεγῇ ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρωτεούσης 'Ισίδωρός τις, πρεσβύτερος 'Αλεξανδρείας, ἵνα τὸν ἔχῃ ὑποχείριον, δυσηρεστήθη τὰ μέγιστα ἐκ τῆς ἀναδείξεως τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἔκτοτε κατέστη ἄσπονδος αὐτοῦ ἐχθρός. 'Ηναγκάσθη ὅμως ὑπὸ τοῦ 'Αρκαδίου νὰ τὸν χειροτονήσῃ ἐν Κων/πόλει (398).

Εἰς τὴν βασιλεύουσαν ὁ 'Ιωάννης ταχέως κατέκτησε διὰ τῆς εὐγλωττίας του τὸν ἀσθενοῦς χαρακτῆρος αὐτοκράτορα 'Αρκάδιον καὶ αὐτὴν κατ' ἀρχὰς τὴν βασίλισσαν Εὐδοξίαν, ἥτις βραδύτερον κατέστη ἡ μᾶλλον ἀμείλικτος τῶν διωκτῶν του. Ὁ δὲ λαὸς τὸν ὑπερηγάπησεν ὄχι μόνον διὰ τὴν εὐγλωττίαν του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἁπλότητα καὶ λιτότητα τοῦ βίου του, τὴν αὐστηρότητα τῶν ἠθῶν του, τὴν φιλανθρωπίαν του καὶ μέριμναν διὰ τὸ ποίμνιόν του, ὡς καὶ διὰ τὸ ἀπτόητον θάρρος, μὲ τὸ ὁποῖον κατήγγελλε καὶ κατεπολέμει τὰς παρεκτροπὰς τοῦ κλήρου καὶ τῆς βασιλικῆς αὐλῆς, ἀψηφῶν πάντα κίνδυνον καὶ συμφέρον προσωπικόν. Ὄχι μόνον ἐκήρυττε πρὸς τὸν λαὸν τακτικῶς κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτάς, ἀλλ' ἐφρόντιζε καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν ἐπιστροφὴν τῶν πολυαρίθμων Γότθων, οἵτινες κατῴκουν εἰς τὰ προάστεια τῆς Κων/πόλεως καὶ ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον 'Αρειανοί, ὁρίσας δι' αὐτοὺς ἴδιον ναὸν καὶ ὁμογλώσσους κληρικοὺς καὶ διατάξας ὅπως μεταφρασθοῦν δι' αὐτοὺς βιβλία τῆς 'Αγ. Γραφῆς· συνάμα δὲ ἀπέστειλεν ἱεραποστόλους εἰς τὴν Περσίαν καὶ τὴν Φοινίκην καὶ πρὸς τὰς παρὰ τὸν Δούναβιν Γοτθικὰς καὶ Σκυθικὰς φυλάς. Τὸ ἱεραποστολικὸν μάλιστα τοῦτο ἔργον ἐξηκολούθησεν ἐπὶ ἔτη νὰ διευθύνῃ, ἀκόμη καὶ ἐν ἐξορίᾳ εὑρισκόμενος.

Δὲν περιώρισεν ὅμως εἰς ταῦτα μόνον τὴν δρᾶσίν του, ἀλλ' ἐζήτησεν ὡσαύτως νὰ ἐξυγιάνῃ καὶ τὰ τῆς 'Εκκλησίας ἐντὸς τῆς δικαιοδοσίας του. 'Εν πρώτοις, διέταξεν αὐστηρὰν περικοπὴν τῶν δαπανῶν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς· ἐπώλησε τὰ πολυτελῆ ἔπιπλα καὶ πολύτιμα σκεύη τοῦ πατριαρχικοῦ μεγάρου, καὶ τὰ χρήματα ταῦτα διένειμεν εἰς τὰ νοσοκομεῖα καὶ τοὺς ἐνδεεῖς. Περιώρισε τὴν πολυάριθμον ἀκολουθίαν τῶν προκατόχων του εἰς τὸ ἐλάχιστον καὶ τῇ ἐπέβαλε τὴν ἰδίαν

(¹) Τὸ ἐπώνυμον ὅμως *Χρυσόστομος* φαίνεται ὅτι τῷ ἐδόθη πολὺ μετὰ τὸν θάνατόν του, κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα.

(²) Ἡ ἐκκλησία τῆς 'Αντιοχείας διέτρεφε τότε 3000 χήρας καὶ παρθένους, ἐκτὸς τῶν ἀσθενῶν, ξένων, φυλακισμένων κτλ.

αὐτοῦ ἀσκητικὴν λιτότητα βίου. Κατήργησε τὰ πλούσια γεύματα, ἅτινα οἱ προκάτοχοί του ἔδιδον εἰς τοὺς μεγιστᾶνας καὶ τὴν βασιλικὴν αὐλήν, ἠρνεῖτο νὰ δεχθῇ προσκλήσεις εἰς συμπόσια καὶ ἔτρωγεν ἁπλουστάτην τροφὴν μόνος εἰς τὸ σπουδαστήριόν του. Ἀφοῦ δὲ οὕτως ἐτακτοποίησε τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ οἶκον, προέβη εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν καταχρήσεων. Ἔλαβεν αὐστηρότατα μέτρα κατὰ τῶν κληρικῶν ἐκείνων, οἵτινες συνέζων μετὰ «συνεισάκτων παρθένων», δηλ. καλογραιῶν, (3) καθὼς καὶ κατὰ τῶν χρηματιζομένων ἐκ τῆς ἱερωσύνης (οὓς ἀπεκάλει «βαλαντιοσκόπους»), καὶ τῶν κοιλιοδούλων καὶ ἀναξιοπρεπῶς βιούντων κληρικῶν, οἵτινες διῆγον βίον «κολάκων καὶ παρασίτων». Ἐν γένει δὲ ὁ Ἰωάννης κατεπολέμησεν ἀπηνῶς τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν χλιδήν, ὄχι μόνον τοῦ κλήρου, ἀλλὰ καὶ τῶν πλουσίων τάξεων τῆς κοινωνίας, ἃς προέτρεπε νὰ δίδωσι τὸ περίσσευμα αὐτῶν εἰς ἀνακούφισιν τῶν δυστυχούντων καὶ πασχόντων. Ἐκήρυττε δὲ Χριστιανισμὸν πίστεως εἰλικρινοῦς, καρποφόρου εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, καυτηριάζων ἀμειλίκτως τὴν ὑποκρισίαν καὶ κοσμικότητα ἐν τῇ θρησκείᾳ.

Ἐννοεῖται ὅτι ὅλα τὰ ἀνορθωτικὰ ταῦτα μέτρα καὶ κηρύγματα τοῦ πατριάρχου μοιραίως ἐξήγειραν ἐναντίον του τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀντίδρασιν ὅλων τῶν δι' αὐτῶν θιγομένων. Καὶ ἡ ἐξέγερσις αὕτη ὠξύνθη ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς ἀλαζονικῆς καὶ παραφόρου στάσεως τοῦ ἀρχιδιακόνου του Σεραπίωνος, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Ἰωάννης ἐδείκνυε μεγάλην ἀδυναμίαν. Ὁ πυρὴν τῶν δυσηρεστημένων ἀπετελεῖτο φυσικῶς ἐκ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν πλουσίων γυναικῶν τῆς κοινωνίας καὶ τῆς βασιλικῆς αὐλῆς, ὧν τὴν ἠθικὴν ἔκλυσιν καὶ πολυτέλειαν ἐκαυτηρίαζεν ὁ Ἰωάννης. Ἀλλὰ καὶ ἡ βασίλισσα Εὐδοξία βαθμηδὸν μετεστράφη κατ' αὐτοῦ, θεωροῦσα ἑαυτὴν θιγομένην ἐκ τῶν κυρυγμάτων του κατὰ τῆς ἀσωτείας τῶν αὐλικῶν της, συνάμα δὲ καὶ ζηλοτυποῦσα διὰ τὴν μεγάλην ἐπιβολὴν τοῦ πατριάρχου ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Καὶ πάντες οὗτοι οἱ δυσηρεστημένοι ἐπεζήτουν εὐκαιρίαν διὰ νὰ τὸν καταρρίψουν.

Ἡ πρώτη εὐκαιρία παρουσιάσθη, ὅτε ὁ Χρυσόστομος ἀπῆλθεν εἰς Ἔφεσον τῇ προσκλήσει τῆς αὐτόθι Ἐκκλησίας (κατὰ Ἰανουάριον τοῦ ἔτους 401), ἐκεῖ δὲ συνεκρότησε τοπικὴν Σύνοδον καὶ καθῄρεσεν ἓξ ἐπισκόπους καταδικασθέντας ἐπὶ καταφώρῳ σιμωνείᾳ. Κατὰ τὴν ἐκ Κων/πόλεως ἀπουσίαν του, οἱ ἐχθροί του, συσπειρωθέντες περὶ τὸν Σευηριανόν, ἐπίσκοπον Γαβάλων, τὸν ὁποῖον ὁ Χρυσόστομος εἶχεν ἀφήσει ὡς τοποτηρητήν του, προσεπάθησαν νὰ θέσουν εἰς ἐφαρμογὴν τὰ κατ' αὐτοῦ σχέδιά των. Ὁ Χρυσόστομος, ἐπανελθὼν καὶ μαθὼν τὰ τεκταινόμενα, μετεχειρίσθη ἀπὸ ἄμβωνος φράσεις τινὰς δριμείας, καὶ μεταξὺ ἄλλων ἐκήρυξεν ἐπὶ τῆς ἱστορίας τοῦ προφήτου Ἠλία, ***πολεμουμένου ὑπὸ τῆς Ἰεζάβελ.*** Τὸ κήρυγμα τοῦτο ἡ Εὐδοξία ἐθεώρησεν ὡς ὑπαινιγμὸν ἐναντίον ἑαυτῆς καὶ ὡρκίσθη νὰ ἐκδικηθῇ τὸν τολμηρὸν πατριάρχην. Ἀκριβῶς δὲ τότε εὗρε συνεπίκουρον καὶ τὸν πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Θεόφιλον, ὅστις ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Κων/πόλεως, ὡς εἴδομεν, τὸν

(3) Κατὰ τῆς σκανδαλώδους ταύτης συνηθείας καὶ ὁ Κυπριανὸς ἐν Ἀφρικῇ εἶχεν ἐγείρει ζωηρὰς διαμαρτυρίας.

ἐμίσει καὶ ἐκαιροφυλάκτει ζητῶν πρόφασιν εὐλογοφανῆ, κατ' αὐτοῦ, ἵνα τὸν καταπολεμήσῃ. Ὅτε λοιπὸν μοναχοί τινες Αἰγύπτιοι, καταδιωκόμενοι ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου, κατέφθασαν εἰς Κων/πολιν καὶ εὗρον προστασίαν παρὰ τῷ Χρυσοστόμῳ, κατώρθωσαν δὲ μάλιστα νὰ τύχουν ἀκροάσεως παρὰ τῇ Εὐδοξίᾳ, ὁ Θεόφιλος προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἵνα ἀπολογηθῇ. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ ἔλθῃ ὡς κατηγορούμενος, προσῆλθε συνοδευόμενος ὑπὸ Αἰγυπτίων ἐπισκόπων καὶ ἐπωφεληθεὶς τῆς ἰσχυρᾶς κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου ἀντιδράσεως, κατώρθωσε, τῇ βοηθείᾳ τῆς Εὐδοξίας, νὰ συγκληθῇ σύνοδος ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ προεδρίαν (403), πρὸ τῆς ὁποίας προσεκλήθη νὰ ἐμφανισθῇ ὁ Χρυσόστομος καὶ νὰ ἀπολογηθῇ ἐπὶ διαφόρων ἐναντίον του κατηγοριῶν. Ἡ σύνοδος αὕτη δὲν ἐτόλμησε νὰ συνέλθῃ ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ διὰ τὸν φόβον τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐξηκολούθει νὰ περιβάλλῃ τὸν Χρυσόστομον δι' ἀμερίστου ἀφοσιώσεως· συνῆλθεν ἑπομένως εἰς κτῆμά τι βασιλικὸν παρὰ τὴν Χαλκηδόνα, ὀνομαζόμενον Δρῦς, διὸ καὶ ἡ σύνοδος αὕτη καλεῖται ἐν τῇ ἱστορία ***«ἡ ἐπὶ Δρῦν σύνοδος.»***

Αἱ κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου κατηγορίαι ἦσαν ὅτι· ἐπενέβη εἰς ἀλλοτρίας ἐπαρχίας, χειροτονῶν καὶ καθαιρῶν ἐπισκόπους, ὅτι κατεχρᾶτο τὰς προσόδους τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπώλει τὰ ἱερὰ κειμήλια καὶ σκεύη, ὅτι ἔζη ἀσώτως «καὶ τὴν φιλοξενίαν ἀθετῶν», καὶ ἄλλα ἐξ ἴσου γελοῖα καὶ ἀσύστατα. Ὁ Χρυσόστομος, τετράκις προσκληθεὶς νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τῆς «συνόδου» ταύτης, ἠρνήθη μετ' ἀγανακτήσεως νὰ προσέλθῃ, ἐὰν μὴ πρῶτον ἀπεχώρουν τῆς συνόδου τέσσαρες κεκηρυγμένοι ἐχθροί του — ὁ Θεόφιλος, ὁ Σευηριανός, ὁ Ἀντίοχος ἐπίσκοπος Πτολεμαΐδος καὶ ὁ Ἀκάκιος, ἐπίσκοπος Βεροίας. Ἡ σύνοδος τὸν κατεδίκασεν ἐρήμην καὶ τὸν καθήρεσεν ἐπὶ παρακοῇ εἰς τὴν πρόσκλησιν αὐτῆς καὶ ἐπὶ ἐγκλήματι καθοσιώσεως κατὰ τῆς βασιλίσσης Εὐδοξίας. Καὶ ὁ Χρυσόστομος διετάχθη νὰ ἀπέλθῃ τῆς Κων/πόλεως. Ὁ λαός, μαθὼν τὸ πρᾶγμα, ἐζήτει μὲ ἀπειλὰς νὰ παρεμποδίσῃ τὴν ἀναχώρησίν του· οὗτος ὅμως, ἵνα προλάβῃ αἱματοχυσίαν, ἑκουσίως παρεδόθη εἰς τοὺς ἐλθόντας νὰ τὸν συλλάβουν καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀπήχθη δρομαίως εἰς Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας.

Ὁ λαός, πληροφορηθεὶς τὴν ἀπαγωγήν του, ἐξεμάνη καὶ συνέρρευσεν ἀπειλητικῶς πρὸ τῶν ἀνακτόρων, ἅτινα καὶ ἐπολιόρκησεν, ἀπαιτῶν τὴν ἐπαναφοράν τοῦ πατριάρχου. Συνάμα δὲ ἤρχισαν οἱ πολῖται νὰ κυνηγοῦν καὶ νὰ κακοποιοῦν τοὺς ξένους κληρικούς, οἵτινες εἶχον ἔλθει εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκ τῆς «ἐπὶ Δρῦν» συνόδου. Εἰς ἐπίμετρον τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐγένετο καὶ ἰσχυρὸς σεισμός. Πάντα τὰ γεγονότα ταῦτα τοσοῦτον ἐτρομοκράτησαν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χρυσοστόμου, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ Εὐδοξία παρεκάλεσε τὸν Ἀρκάδιον νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ ἐκ τῆς ἐξορίας, ἔγραψε δὲ καὶ πρὸς τὸν Χρυσόστομον ἐπιστολήν, ὀρκιζομένη εἰς τὴν ἀθῳότητά της διὰ τὸ πάθημά του.

Ὁ Χρυσόστομος κατ' ἀρχὰς ἠρνήθη νὰ ἐπανέλθῃ, ἂν μὴ πρῶτον ἀθῳωθῇ «ἐν μείζονι δικαστηρίῳ». Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐνέδωκεν εἰς τὴν ἀπαίτησιν τοῦ λαοῦ, ὅστις τὸν ὑπεδέχθη θριαμβευτικῶς εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ὁ δὲ Θεόφιλος, τρέμων τὴν λαϊκὴν ὀργήν, ἔφυγεν ἐσπευσμένως ἐκ τῆς πρωτευούσης.

Δυστυχῶς ἡ ἐπάνοδος τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν ἦτο βραχεῖα. Μετὰ δύο μῆνας οἱ ἐχθροί του ἤρχισαν πάλιν νὰ τὸν καταδιώκουν. Ἀφορμὴν πρὸς τοῦτο ἔδωκεν αὐτὸς ὁ Χρυσόστομος, ὅστις θαρραλέως ἐξηκολούθει νὰ κηρύττῃ δημοσίᾳ κατὰ τῆς ἐκλύσεως τῶν ἠθῶν τῶν πλουσίων καὶ τῆς αὐλῆς. Ἀψηφῶν δὲ τὸν κίνδυνον, ὃν διέτρεχεν, ἤλεγξεν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῆς Ἁγ. Σοφίας τὴν ἐπὶ πορφυρᾶς στήλης τοποθέτησιν ἀργυροῦ ἀγάλματος τῆς Εὐδοξίας ἀκριβῶς ἔξωθεν τῆς πύλης τοῦ ναοῦ, καὶ διεμαρτυρήθη διὰ τὴν διατάραξιν τῆς ἱερᾶς ἀκολουθίας ὡς ἐκ τοῦ θορύβου τῶν ὀρχηστῶν, μίμων καὶ ἀοιδῶν, οἵτινες συνωθοῦντο πέριξ τοῦ ἀγάλματος. Εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦτον, ὡς ἀνέφερον εἰς τὴν Εὐδοξίαν, ὁ ἄφοβος ἱεράρχης ἐφέρετο ὡς βροντοφωνήσας: «Πάλιν Ἡρωδιὰς μαίνεται, πάλιν ταράσσεται, πάλιν ὀρχεῖται, πάλιν ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου ζητεῖ λαβεῖν!»

Οἱ νεώτεροι ἱστορικοὶ θεωροῦν ὅλως ἀπίθανον ὅτι ὁ Χρυσόστομος εἶπε τὴν φρᾶσιν ταύτην, διότι ἦτο ἐκ χαρακτῆρος σεμνὸς καὶ μετριόφρων, καὶ ἀντέκειτο ἐντελῶς εἰς τὸ ἦθός του νὰ ὑβρίσῃ δημοσίᾳ κἀνένα, καὶ μάλιστα τὴν βασίλισσαν, καὶ νὰ παρομοιάσῃ ἑαυτὸν πρὸς τὸν Πρόδρομον Ἰωάννην. Ἀλλ' οὕτω μετεδόθη τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὴν βασίλισσαν, ἡ δὲ Εὐδοξία, τρωθεῖσα καιρίως εἰς τὴν φιλοτιμίαν της ὡς γυνὴ καὶ ὡς βασίλισσα, ἀπῄτησε παρὰ τοῦ Ἀρκαδίου τὴν παραδειγματικὴν τιμωρίαν τοῦ πατριάρχου.

Πράγματι κατὰ Μάρτιον τοῦ 404 νέα σύνοδος συνελθοῦσα καθῄρεσεν αὐτὸν καὶ πάλιν, εὑροῦσα δικαιολογίαν πρὸς τοῦτο ὅτι ὁ Χρυσόστομος εἶχεν ἐπανέλθει εἰς τὴν ἐπισκοπήν του, χωρὶς νὰ ἀρθῇ ὑπό τινος συνόδου ἡ προτέρα του καθαίρεσις, ὡς ὥριζεν ὁ ιβ'. κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀρειανικῆς συνόδου τοῦ ἔτους 341. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐξέδωκε διάταγμα ἀπομακρύνσεως τοῦ Χρυσοστόμου, πρὸς τὸν ὁποῖον καὶ ἐδήλωσεν ὅτι, ἐγγιζούσης τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, δὲν δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀφοῦ δύο σύνοδοι τὸν κατεδίκασαν. Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης ἐξηκολούθει ἀφόβως νὰ κηρύττῃ ἀπ' ἄμβωνος, ἀρνούμενος νὰ ἀπέλθῃ τοῦ ποιμνίου, οὗτινος ὁ Θεὸς τὸν εἶχε τάξει ποιμένα. Ὅθεν κατὰ τὴν ἑσπέραν τοῦ Μ. Σαββάτου, καθ' ἣν ὥραν ὁ πατριάρχης ἐβάπτιζε τοὺς πολυαρίθμους νεοφωτίστους, ἔνοπλος δύναμις στρατιωτῶν εἰσήλασεν εἰς τὸν ναόν, καὶ ἀφοῦ ἐπλήγωσε πολλούς, ἐξεδίωξε μετὰ περισσῆς βαρβαρότητος τὸ ἐκκλησίασμα καὶ τὸν κλῆρον, καὶ ἀπήγαγε τὸν Ἰωάννην εἰς τὸ πατριαρχικὸν μέγαρον, ὅπου τὸν ἐνέκλεισεν. Καθ' ὅλην τὴν πόλιν ἐνηργήθησαν ἔρευναι κατ' οἶκον καὶ οἱ Ἰωαννῖται (ὅπως ἐλέγοντο οἱ ὀπαδοὶ τοῦ πατριάρχου) ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐσύροντο εἰς τὰς φυλακάς, ὅπου ὑπεβάλλοντο εἰς δαρμοὺς καὶ βασανιστήρια.

Ὁ Χρυσόστομος ἐπὶ δυὸ μῆνας παρέμεινεν ἔγκλειστος εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπήν, ἕως οὗ τὴν 5 Ἰουνίου 404 ὁ δειλὸς καὶ διστακτικὸς Ἀρκάδιος ὑπέγραψεν ἐπὶ τέλους τὸ διάταγμα τῆς ἐξορίας του. Ὁ Χρυσόστομος ὑπεδέχθη τὸ πλῆγμα τοῦτο μὲ ἤρεμον καρτερίαν, βλέπων δὲ ὅτι ἡ περαιτέρω παραμονή του ἐν Κων/πόλει θὰ ἐδημιούργει αἱματοκύλισμα καὶ καταστροφάς, τῇ 20 Ἰουνίου, ἀφοῦ πρῶτον προσηυχήθη ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγ. Σοφίας μετά τινων τῶν πιστῶν αὐτῷ ἐπισκόπων καὶ διακονισσῶν καὶ ἀπεχαιρέτισεν αὐτούς, παρεδόθη εἰς τοὺς φύλακας καὶ διὰ νυκτὸς μετηνέχθη εἰς τὴν ἀντίπεραν Ἀσιατικὴν ἀκτήν.

Ὁ λαός, μαθὼν τὴν ἀναχώρησίν του, ἀμέσως ἐξηγέρθη. Ὁ ναὸς τῆς Ἁγ. Σοφίας καὶ τὸ μέγαρον τῆς γερουσίας ἐπυρπολήθησαν, τοῦθ᾿ ὅπερ ἀπεδόθη εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ ἀπελθόντος πατριάρχου, καὶ ἐξερράγη δεινὸς διωγμὸς τῶν φίλων του, οἵτινες ὑπέστησαν πολλὰ μαρτύρια καὶ βασάνους ἵνα ὁμολογήσωσι τὴν ἐνοχήν των, ἀλλ᾿ αὕτη οὐδέποτε ἐπιστοποιήθη. Οἱ κληρικοί, οἵτινες ἀπέμειναν πιστοὶ εἰς τὸν Χρυσόστομον, καθῃρέθησαν καὶ ἐξωρίσθησαν.

Ὁ Χρυσόστομος ὡδηγήθη πρῶτον εἰς Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας, ἐκεῖθεν δὲ ὑπὸ τὸν καύσωνα τοῦ Ἰουλίου καὶ τοῦ Αὐγούστου, διὰ τῆς Γαλατίας καὶ Καππαδοκίας, εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀρμενίας, ὅπου μετὰ ἐπιπονωτάτην πορείαν 70 ἡμερῶν ἔφθασεν ἐπὶ τέλους εἰς τὸν τόπον τῆς ἐξορίας του, τὸ χωρίον ***Κουκουσὸν*** παρὰ τὸν Ἀντίταυρον, ἀφοῦ καθ᾿ ὁδὸν δὶς ἠπειλήθη ἡ ζωή του ὑπὸ δύο ἐπισκόπων, τοῦ Ἀγκύρας Λεοντίου καὶ τοῦ Καισαρείας Φερετρίου. Εἰς τὸ μικρὸν τοῦτο χωρίον, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος περιγράφει ὡς «τὸ πάσης τῆς οἰκουμένης ἐρημότατον», παρέμεινε περὶ τὰ τρία ἔτη, ὑφιστάμενος μὲν πολλὰς στερήσεις καὶ τὴν ἐπήρειαν τοῦ νοσηροῦ κλίματος, ἀλλὰ καὶ παραμυθούμενος ἐκ τῆς συχνῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ ἔξω κόσμου δι᾿ ἐπιστολῶν καὶ τῶν ἐπισκέψεων πολυαρίθμων φίλων καὶ θαυμαστῶν του, ἰδίως ἐξ Ἀντιοχείας. Πολλάκις ἠσθένησε μέχρι θανάτου, ἀλλ᾿ ἀνέρρωσεν. Ὁ ἐκεῖ ἐπίσκοπος τῷ ἐπεδαψίλευσε πολλὰς περιποιήσεις. Μέγα ἐνδιαφέρον ἐπέδειξεν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως Ὁνώριος, ὁ δὲ Πάπας Ῥώμης Ἰννοκέντιος ὁ Α΄., εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον ἀπευθύνει ἔκκλησιν οἱ φίλοι τοῦ ἐξορίστου πατριάρχου, ἐκήρυξεν ἀντικανονικὴν τὴν σύνοδον, ἥτις τὸν εἶχε καταδικάσει, καὶ ἀνῄρεσε τὴν καθαίρεσίν του, συνάμα δὲ τῷ ἀπηύθυνεν ἐπιστολὴν πλήρη συμπαθείας καὶ ἐξώρκισε τὸν Ἀρκάδιον νὰ συγκαλέσῃ οἰκουμενικὴν σύνοδον πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν γενομένων. Αὐτὸς δὲ καὶ οἱ ἐπίσκοποι τῆς Δύσεως ἐν γένει ἠρνήθησαν νὰ ἀναγνωρίσουν ὡς κανονικοὺς τοὺς διαδεχθέντας τὸν Χρυσόστομον εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κων/πόλεως Ἀρσάκιον καὶ Ἀττικόν. Κατ᾿ Ἰανουάριον δὲ τοῦ 406 ἐστάλη εἰς Κων/πολιν πρεσβεία ἐκ πέντε ἐπισκόπων τῆς Δύσεως, ὅπως μεσολαβήσῃ ὑπὲρ τοῦ Χρυσοστόμου, ἀλλ᾿ οἱ ἐχθροί του κατώρθωσαν νὰ ἀπέλθῃ ἄπρακτος ἡ πρεσβεία αὕτη. Ἡ δὲ Εὐδοξία ὄχι μόνον ἐματαίωσεν ὅλας τὰς ὑπὲρ τοῦ Χρυσοστόμου ἐνεργείας παρὰ τῷ αὐτοκράτορι, ἀλλὰ καὶ ἐξηκολούθησεν, ὡς θὰ ἴδωμεν, νὰ καταδιώκῃ τὸν ἐξόριστον ἱεράρχην ἀπηνῶς.

(ἀκολουθεῖ)

ΤΟ ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ

Περίεργα ἀληθῶς πράγματα ἀνηγγέλθησαν τελευταίως ἐκ τῆς πρωτευούσης τῆς Πελοποννήσου. Ὁ ἐκεῖ ἀρχιμανδρίτης κ. Γερβάσιος Παρασκευόπουλος, ἐφημέριος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἀπὸ 11-ετίας προσείλκυε μεγάλα ἀκροατήρια διὰ τῶν εὐγλώττων καὶ διδακτικῶν κηρυγμάτων του, ὄχι μόνον κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτάς, ἀλλ᾿ ἰδίως καὶ κατὰ τὰς ἐργασίμους ἡμέρας. Καὶ διὰ νὰ διευκολύνῃ τὴν εἰς τὰ κηρύγματά του φοίτησιν τῶν ἐργατικῶν τάξεων, τῶν μὴ

δυναμένων, ὡς ἐκ τῆς ἐργασίας των, νὰ προσέρχωνται κατὰ τὰς ἐργασίμους ὥρας, ἐκήρυττε τὸ ἑσπέρας.

Τοῦτο (ἄγνωστον διατί) ἐκίνησε τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Μητροπολίτου Πατρῶν καὶ ἄλλων ἐκεῖ κληρικῶν, καὶ ὁ Μητροπολίτης, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὡς ἀντιδρῶν κατὰ τοῦ κ. Γερβασίου ἀποκλειστικῶς, ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον ***πρὸς ὅλους τοὺς ἐφημερίους τῆς πόλεως,*** ἀπαγορεύων τὸ κήρυγμα ***μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου!*** Ὁ κ. Γερβάσιος, ὡς ἦτο φυσικόν, δὲν συνεμορφώθη μὲ τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην, ἀλλ' ἐξηκολούθησε κηρύττων ὡς καὶ πρότερον. Τότε ὁ Μητροπολίτης ἀνεφέρθη εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ἥτις ἐξέδωκεν ἀπόφασιν ἐπιδοκιμάζουσαν τὴν στάσιν τοῦ Μητροπολίτου καὶ ἀπαγορεύουσαν τὴν συνέχισιν τῶν κηρυγμάτων τοῦ κ. Γερβασίου. Οὗτος δὲ πράγματι διέκοψε τὰ κηρύγματά του, ὑποδεικνύων ὅτι ἐὰν μεταθέσῃ τὰς ὥρας αὐτῶν ἐκ τῆς ἑσπέρας, θὰ κηρύττῃ ἄνευ ἀκροατηρίου, ἀφοῦ ἡ ἐργαζομένη τάξις, εἰς τὴν ὁποίαν κυρίως ἀποβλέπει τὸ ἑσπερινὸν κήρυγμά του, δὲν εὐκαιρεῖ εἰμὴ τὸ ἑσπέρας. Ἐκ τῆς διακοπῆς ὅμως ταύτης ἐγεννήθη ἐν Πάτραις δικαία καὶ ἀξιοσημείωτος ἐξέγερσις τῶν πολυαρίθμων ἀκροατῶν του, ὡς καὶ τοῦ ἐκεῖ συλλόγου «Χριστιανικὴ Ἀδελφότης Πατρῶν», ὅστις ἀνέκαθεν τὸν ὑποστηρίζει. Ἤδη δὲ ὁ κ. Γερβάσιος ἐκλήθη νὰ ἀπολογηθῇ ἐνώπιον τῆς Ι. Συνόδου ἐν Ἀθήναις διὰ τὴν στάσιν του ἀπέναντι τοῦ Μητροπολίτου.

Αὐτὸ εἶναι, ἐν ὀλίγοις, τὸ ἱστορικὸν τῆς ὑποθέσεως. Ἡμεῖς μήτε τὸν κ. Γερβάσιον γνωρίζομεν προσωπικῶς ἢ δι' ἀλληλογραφίας, μήτε τὸν Σ. Μητροπολίτην Πατρῶν, οὐδὲ θὰ εἴχομεν δικαίωμα ἀναμίξεως, ἐὰν ἐπρόκειτο ἁπλῶς περὶ ζητήματος ἐσωτερικῆς τάξεως μιᾶς ἐκκλησίας, ἧς δὲν εἴμεθα μέλη. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα, ὅπερ ἐτέθη καὶ ὅπως ἐτέθη, ἐξέρχεται τῶν ὁρίων μιᾶς οἰκογενειακῆς ὑποθέσεως τῆς μητροπόλεως Πατρῶν, διότι πρόκειται περὶ τοῦ πνευματικοῦ ἐν γένει κηρύγματος, ὅπερ εἶναι ζήτημα ἐξόχως ζωτικὸν δι' ὁλόκληρον τὴν Ἑλληνικὴν κοινωνίαν. Δὲν γνωρίζομεν τὸ ποιὸν τῶν κηρυγμάτων τοῦ κ. Γερβασίου, ἀλλ' ἀκούομεν πανταχόθεν ὅτι ταῦτα εἶναι λίαν πνευματικὰ καὶ ὠφέλιμα εἰς κοινωνίαν καὶ κοινωνικὰ στρώματα, ὅπου ἀπὸ πολλοῦ εἰσεχώρησεν ἡ θρησκευτικὴ ***ἀδιαφορία,*** ἵνα μὴ εἴπωμεν ἡ ***ἀπέχθεια πρὸς τὴν θρησκείαν,*** χάρις εἰς τὸν περιορισμὸν τῆς θρησκείας εἰς ξηροὺς καὶ νεκροὺς ἐκκλησιαστικοὺς τύπους. Ἄλλως τε καὶ οἱ ἀντιδρῶντες εἰς τὸν κ. Γερβάσιον δὲν εἴδομεν νὰ τὸν κατηγοροῦν ἐπὶ ἑτεροδιδασκαλίᾳ, ὥστε νὰ δικαιολογῆται ἡ ἐπέμβασις τῆς προϊσταμένης του ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς. Τὸ δὲ προβαλλόμενον, ὅτι εἰς τὰ κηρύγματά του συμβαίνουσιν ἔκτροπα, ὡς ἐκ τοῦ πολυαρίθμου τῶν ἀκροατηρίων του, διαψεύδεται ἐπισήμως ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας Πατρῶν, ἥτις παρακολουθεῖ τὰς συναθροίσεις εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Δημητρίου. Ἐπίσης καὶ τὸ ἕτερον ἐπιχείρημα, ὅτι πολλὰ κοράσια καὶ νεάνιδες συρρέουσιν ἀτόπως εἰς τὰ ἑσπερινὰ κηρύγματα, ἀφίνουσαι τὰς οἰκίας καὶ οἰκογενείας των καὶ ἀπομακρυνόμεναι οὕτω τοῦ σεμνοῦ οἰκογενειακοῦ κύκλου, ἀνῃρέθη διὰ τῆς διαμαρτυρίας πολυαρίθμων γονέων (δημοσιευθείσης διὰ τοῦ τύπου), οἵτινες βεβαιοῦσιν ἐνυπογράφως ὅτι μὲ τὴν πλήρη συγκατάθεσίν των τὰ κορίτσια των συχνάζουσιν εἰς τὰ κηρύγματα τοῦ κ. Γερβασίου καὶ ὅτι αὐτοὶ εὐχαριστοῦνται μάλιστα μὲ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν τέκνων των διὰ τὰ

πνευματικά, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ κοσμικότης καὶ ἡ χαλάρωσις τῶν ἠθῶν κυριαρχεῖ τῆς μεταπολεμικῆς κοινωνίας.

Δὲν βλέπομεν λοιπὸν νὰ ἀπομένῃ καμμία νόμιμος καὶ λογικὴ δικαιολογία τῆς ἀπαγορεύσεως τῶν ἑσπερινῶν κηρυγμάτων τοῦ κ. Γερβασίου. Διστάζομεν δὲ νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἡ ὅλη κατ' αὐτοῦ ἀντίδρασις **ἀπορρέει ἀπὸ φθόνον,** διότι θὰ ἦτο ἀληθῶς θλιβερόν, ἐὰν ἐπιστοποιεῖτο ὅτι εἷς μητροπολίτης εὐπαίδευτος καὶ πεφωτισμένος, ὡς ὁ Μητροπολίτης Πατρῶν (διὰ νὰ παραλείψωμεν τοὺς ἄλλους ἐφημερίους), ἐμπνέεται ἀπὸ τοιαῦτα εὐτελῆ αἰσθήματα. Ἐν τούτοις, ἐὰν ἡ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ Γερβασίου ἤθελε συνεχισθῇ, θὰ ἀναγκασθῶμεν καὶ ἡμεῖς καὶ πᾶς ἀμερόληπτος κριτὴς νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι κύριον ἐλατήριον ἐν προκειμένῳ εἶναι ὁ φθόνος.

Ὑποθέτομεν ὅτι οὐδείς, ὅσον δήποτε ὑψηλὰ καὶ ἂν ἵσταται εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν, ἐὰν πράγματι πονῇ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, δύναται νὰ ἀρνηθῇ ὅτι ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου ἔχει σήμερον ἀνάγκην ὑπερτάτην ὁ Ἑλληνικὸς λαός, εἶναι: **Ἁγία Γραφὴ** καὶ **κήρυγμα πνευματικόν.** Μόνον διὰ τῆς παροχῆς εἰς τὸν λαὸν τῶν δύο τούτων στοιχείων εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ ἀναζωπύρησις θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ εἰς τὸ ἔθνος μας, ἄνευ τῆς ὁποίας εἶναι μάταιον νὰ ἐλπίζωμεν κοινωνικὴν καὶ ἐθνικὴν ἀνόρθωσιν. Ὅτι δὲ τὴν μεγάλην ταύτην ἀνάγκην ἤρχισε νὰ συναισθάνεται γενικῶς καὶ αὐτὸς ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον, μὲ τὸ ὁποῖον συρρέει πανταχοῦ εἰς θρησκευτικὰ κηρύγματα καὶ ἀγοράζει τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ θρησκευτικὰ βιβλία, καὶ ἀπὸ τὴν γενικὴν ἀγανάκτησιν, ἥτις ἐξεδηλώθη ἐν Πάτραις ὡς ἐκ τῆς ἀπαγορεύσεως τῶν κηρυγμάτων τοῦ κ. Γερβασίου.

Ἂς προσέξῃ ἡ Ἑλληνικὴ ἱεραρχία εἰς τὰ σημεῖα ταῦτα τῶν καιρῶν καὶ ἂς ἀναμνησθῇ τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων Αὐτοῦ: «Κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν». «Οὐαὶ δὲ ἐμοί ἐστιν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι». «Πῶς δὲ πιστεύσουσιν, οὗ οὐκ ἤκουσαν; πῶς δὲ ἀκούσουσι χωρὶς κηρύττοντος»; «Κήρυξον τὸν λόγον... εὐκαίρως, **ἀκαίρως**». Ἀφοῦ δὲ ὁ μέγας Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν προτρέπει καὶ εἰς **ἄκαιρον** ἀκόμη κήρυγμα τοῦ Θείου Λόγου, πῶς δύναται οἱαδήποτε ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ νὰ ἀπαγορεύσῃ τὸ κήρυγμα, λόγῳ τοῦ ὅτι τοῦτο γίνεται **ἀκαίρως**;

Πόσοι τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κηρύττουσι τακτικῶς τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ ποίμνιά των, ὅπως ἔπραττον οἱ Χρυσόστομοι, οἱ Βασίλειοι, οἱ Γρηγόριοι, οἱ Αὐγουστῖνοι, οἱ Κυπριανοὶ καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας; Ἐπὶ τῶν δακτύλων τῆς μιᾶς χειρὸς δύνανται νὰ μετρηθοῦν οἱ οὕτω πως ἐργαζόμενοι παρ' ἡμῖν ἱεράρχαι· οἱ λοιποὶ ἀφίνουν εἰς τὸν κατώτερον κλῆρον καὶ εἰς εὐσεβεῖς λαϊκοὺς τὸ ὑπέρτατον τοῦτο καθῆκόν των, εἴτε διότι νομίζουν ὅτι ὁμιλοῦντες σπανιώτατα πρὸς τὸν λαόν, «βαστοῦν τὴν θέσιν των», διαφυλάττουν τὸ «γόητρόν» των (!), εἴτε διότι δὲν αἰσθάνονται κλίσιν καὶ ὑποχρέωσιν πρὸς τὸ κηρύττειν, εἴτε καὶ ἐξ ἁπλῆς ὀκνηρίας καὶ ἀδιαφορίας διὰ τὰς ψυχὰς τοῦ ποιμνίου των. Οἱ τοιοῦτοι ἂς ἀφήσουν τοὐλάχιστον

ἐλευθέρους τοὺς ἔχοντας τὸν εὐσεβῆ ζῆλον νὰ κηρύττουν, καὶ ἂς μὴ τοὺς ἐμποδίζουν, μήποτε ὑποπέσουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν κατάκρισιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ἀπευθυνθεῖσαν πρὸς τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους τῆς ἐποχῆς Του:

«Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί· ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· ὑμεῖς γὰρ οὐκ εἰσέρχεσθε οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν».

ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ

Διήγημα

(συνέχεια)

Τὸ ξακουσμένον σχολεῖον, ὅπου Ρήγας ὁ Φεραῖος ἐδιδάχθη τὰ ἀνώτερα μαθήματα, ἀπέχει τῆς ἀρχοντικῆς Ζαγορᾶς ὡς δέκα λεπτῶν δρόμον. Στέκει εἰς τὸ μέσον τῆς ἀπεράντου δασωμένης πλαγιᾶς τοῦ Πηλίου, ὅπου συναντᾶται ἡ ποικίλη φυτεία ὅλων τῶν κλιμάτων, ἀπὸ τὰς πελωρίους αἰωνοβίους ὀξείας τῆς κορυφῆς, διὰ μέσου τοῦ βαθυπρασίνου φυλλώματος τῶν πυκνῶν καστανεῶν καὶ τῆς ἀργυρᾶς ζώνης τῶν ἐλαιώνων, μέχρι τῶν λεμονοπορτοκαλλεῶν καὶ τῶν μυρσινῶν τοῦ πλατανοστολίστου αἰγιαλοῦ. Εἰς τὸν σεμνὸν αὐτὸν ναὸν τῆς φύσεως ἡ παλαιὰ διώροφος σχολὴ παραμένει ὡς προσκύνημα μέχρι σήμερον, μὲ μόνον γείτονα τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

Εἰς τὸ ὑπόστεγον τοῦ ναοῦ ἐκάθησαν οἱ μαθηταὶ νὰ ἀναμείνουν τὴν συνοδείαν τῶν γονέων των, σύμφωνα μὲ τὴν διαταγὴν τοῦ ἀγαπητοῦ των διδασκάλου. Ὁ Ρήγας ὅμως, σκεπτόμενος ὅτι ἀρκετὸς δρόμος ἀπέμενεν ἀκόμη, μέχρι τῆς Μεγάλης Βρύσεως, ὅπου θὰ ἀνέβαιναν πλέον εἰς τὰ ζῶα διὰ νὰ συνεχίσουν τὴν πορείαν των, ἐπρότεινε εἰς τὸν σύντροφόν του Γεώργιον νὰ προχωρήσουν μὲ τὴν ἡσυχίαν των. Ἐξεκίνησαν λοιπὸν οἱ δύο, καὶ ἀφοῦ προσεπέρασαν τὰς τελευταίας οἰκίας τοῦ χωρίου, ἐστάθησαν εἰς ἀνοικτὸν ἐπίπεδον μέρος, κατάφυτον ἀπὸ ἀμπελῶνας, ὅπου παρέμενεν ἀκόμη ἀραιὸν φύλλωμα. Πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης διηνοίγετο ὁλοκλήρος ὁ Θερμαϊκὸς κόλπος, μὲ τὰς νήσους καὶ τὴν γραμμὴν τῆς Χαλκιδικῆς—πανόραμα καταπληκτικοῦ μεγαλείου, χάριν τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι ἤρχοντο ἐκεῖ τακτικῶς εἰς περίπατον τὸ θέρος. Τὴν ἡμέραν ὅμως ἐκείνην τοῦ Νοεμβρίου ἦτο ἔρημον τὸ μέρος καὶ οὔτε τυχαῖοι διαβάται δὲν ἐφαίνοντο πουθενά.

Τὰ παιδιὰ ἐστάθησαν ὀλίγα λεπτὰ νὰ θαυμάσουν τὴν τόσον γνωστήν των θέαν.

—»Παρετήρησες, Γεώργη, πῶς φαίνεται τὸ Ἅγιον Ὄρος πρωῒ πρωΐ, δυὸ-τρία λεπτὰ πρὶν νὰ προβάλῃ ὁ ἥλιος; Βγαίνει μία στιγμὴ σὰν φάντασμα, καὶ χάνεται. Ἐγὼ πολλὲς φορὲς σηκώνομαι γιὰ νὰ τὸ δῶ», εἶπεν ὁ Ρήγας.

—«Μοῦ φαίνεται πῶς θὰ τ᾽ὤχω δῆ», ἀπήντησεν ὁ Γεώργιος· «ἔρχεσαι νὰ πᾶμε στὴ βρύσι; Ἔσκασα ἀπὸ τὴ δίψα».

—«Πᾶμε». Καὶ ἐπροχώρησαν, κατηφορίζοντες ὀλίγον πρὸς τὸ μέρος ὅπου δύο παμμέγιστα πλατάνια ἐκράτουν ἀνὰ μέσον τῶν ριζῶν των μίαν μαρμαρίνην

βρύσιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔρρεε διαρκῶς κρυστάλλινον ρεῦμα εἰς τὸ ὁποῖον διήρχετο τὸν ληθόστρωτον δρόμον καὶ ἐχύνετο εἰς μιὰν στενὴν κατάφυτον χαράδραν.

Πέραν τῆς βρύσεως τὸ λιθόστρωτον ἤρχιζε πάλιν νὰ ἀναβαίνῃ, καὶ εἰσήρχετο εἰς δάσος, τὸ ὁποῖον ἔφρασσε τὴν πλαγιὰν τῆς ράχεως—δάσος πανύψηλον, σκοτεινόν, ὁρμάνη παλαιῶν καστανεῶν, ποὺ εἶχον μείνει ἄκοποι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν. Τόσον ἦσαν ὑψηλαὶ καὶ πυκναί, ὥστε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ τὴν μεσημβρίαν ἀκόμη εἰσήρχετο διϋλισμένον, ὡς γλυκὺ λυκόφως, τὰς δὲ μεταμεσημβρινὰς ὥρας τοῦ χειμῶνος ἡ νύκτα ἤρχιζε πρῶτον ἐκεῖ μέσα.

Τὰ παιδιὰ ἔσκυψαν εἰς τὴν βρύσιν νὰ πίουν. Δὲν ἐπρόφθασαν νὰ σηκωθοῦν. Χεῖρες στιβαραὶ τοὺς ἥρπασαν ἐκ τῶν ὄπισθεν καὶ τοὺς ἔσυραν πρὸς τὴν χαράδραν, τὴν ὁποίαν ἀπέκρυπτε πυκνὴ φυτεία χαμοκλάδων. Οὔτε νὰ φωνάξουν ἐπρόφθασαν, διότι ἐσφικτοδέθησαν τὰ στόματά των καὶ βραχνὴ φωνὴ τοὺς διέταξε νὰ μὴ κινηθοῦν, ἄλλως...! Μάχαιρα κοπτερὰ ἐσείσθη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των. Ἡμιθανῆ ἐκ τοῦ φόβου τὰ παιδιὰ ἔμειναν ἀπολιθωμένα, μόλις τολμῶντα νὰ ἀναπνεύσουν. Καὶ οἱ λησταὶ—ἦσαν τέσσαρες—ἔμεναν ὡσαύτως ἀκίνητοι, ἀναμένοντες.

Δὲν παρῆλθε πολλὴ ὥρα καὶ ἠκούσθησαν μακρόθεν τὸ κροτάλημα τῶν ζώων, καὶ αἱ φωναὶ τῶν ἀγωγιατῶν, εὐθὺς δὲ ἔπειτα διεκρίνοντο αἱ ὁμιλίαι—ἡ φωνὴ τοῦ κὺρ Ἀποστόλη, καταστενοχωρημένη:

—«Μὰ οὔτε ᾿δῶ! οὔτε στὴ Βίγλα! Πῶς τὸ ἔκαμε αὐτὸ ὁ Ρήγας; Αὐτὸς ἀκούει πάντα!... Πηγαίνωμε, πηγαίνωμε! θὰ τοὺς φθάσωμε ᾿κεῖ μέσα». καὶ κεντήσας τὸ ζῶόν του ὁ κὺρ Ἀποστόλης, ἤρχισε νὰ τρέχῃ πρὸς τὸ μεγάλο Ὁρμάνι, ἀκολουθούμενος ὑπὸ ὅλης τῆς συνοδείας.

Ἡ ἀγωνία τῶν δύο παιδιῶν δὲν περιγράφεται· ἀνεσκίρτησαν μὲ ἐλπίδα, ὅταν ἤκουσαν νὰ πλησιάζῃ ἡ συνοδεία, ἐλπίζοντες σωτηρίαν. Ἀλλ᾿ εὐθὺς μιὰ χαλυβδίνη χεὶρ ἔπεσεν ἐπάνω εἰς τὸν λαιμόν των καὶ ἄλλη τοὺς ἔκλεισε τὸ στόμα, ἕως ὅτου ἐχάθη πλέον ὁ ποδοβολητὸς τῶν ζώων καὶ σιγὴ ἐπεκράτησε πάλιν.

Τότε ἕνας ἀπὸ τοὺς ληστὰς ἐξῆλθε μὲ προσοχὴν ἐκ τῆς χαράδρας καὶ προχωρήσας ἐπάνω, κατώπτευσε τὸν δρόμον ἐξ ὅλων τῶν μερῶν. Ἐπανῆλθεν εὐθύς: «Ἐμπρός!» εἶπε, καὶ ἀμέσως τὰ παιδιὰ εὑρέθησαν εἰς τὸ λιθόστρωτον, σφιγκτοκρατούμενα ἀπὸ τὰς μασχάλας, ἕκαστον ἀπὸ δυὸ ληστάς. Σκυμμένοι οἱ λησταὶ μὲ ἀπερίγραπτον ταχύτητα ἐλόξευσαν διὰ μέσου τῶν θάμνων πρὸς τὸ δάσος, πρὸς σημεῖον πολὺ ἄνωθεν τῆς ὁδοῦ. Μόλις δὲ εὑρέθησαν ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν δένδρων, ἐστάθησαν, ἀκίνητοι ὡς σκιαί, διὰ νὰ διακρίνουν τυχόν, εἴτε βήματα ζώων, εἴτε ἀνθρώπων φωνάς. Ἀλλ᾿ οὐδεὶς ἦχος διετάραττε τὴν νεκρικὴν σιγὴν τοῦ φοβεροῦ δάσους. Οἱ λησταὶ τότε ἀφήρεσαν τὸ δέμα ἀπὸ τὰ στόματα τῶν αἰχμαλώτων των, καὶ χαμηλοφώνως τοῖς εἶπον τὰ ἑξῆς:

—«Τσιμουδιὰ ἂν βγάλετε, θὰ σᾶς σφάξωμε. Ἂν ἔλθετε ἥσυχα, θὰ σᾶς βγῇ σὲ καλό. Κακὸ δὲν θὰ σᾶς κάμωμε!»—«Καὶ εὐθὺς ἀνὰ δύο ἀνέλαβον πάλιν τοὺς παῖδας, τοὺς ὁποίους μᾶλλον ἐσήκωναν, ὁδηγοῦντες αὐτοὺς ἀναμέσον τῶν ἀπειραρίθμων κορμῶν τῶν δένδρων, καὶ ἐμποδίζοντες αὐτοὺς νὰ γλυστρήσουν ἐπάνω εἰς τὸ παχὺ στρῶμα τῶν πεσμένων φύλλων. Τέλος ἐξῆλθον τοῦ δάσους εἰς

τὴν κορυφὴν τῆς ράχεως καὶ ἤρχισαν νὰ τρέχουν ἐπὶ τῆς γυμνῆς πλαγιᾶς, διευθυνόμενοι πρὸς βορρᾶν. Τόσον μόνον ἀντελήφθησαν τὰ παιδιά, διότι ὁ τόπος τοῖς ἦτο ἄγνωστος καὶ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἐκάλυψε ταχέως τὸ περιβάλλον. Ἔχασαν ὄχι μόνον κάθε ἀντίληψιν τῆς θέσεως ὅπου εὑρίσκοντο, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ βηματισμοῦ των. Οἱ πόδες των ἔπαυσαν πλέον νὰ βαδίζουν· ἐσύροντο, σκοντάπτοντες πρὸς βράχους, εἰς μιὰν ἀτελείωτον φυγήν, ἄλλοτε κατηφορίζοντες, ἀλλοῦ ἀνηφορίζοντες, μὲ ἐλαχίστας στάσεις. Ἐφιάλτης τρομερός, ἐκ τοῦ ὁποίου μόλις συνῆλθον, ὅταν περὶ τὸ μεσονύκτιον ᾐσθάνθησαν ὅτι εἰσήρχοντο εἰς σπήλαιον, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου ἔκαιε πυρά. Εἰς τὸ φῶς αὐτῆς διέκριναν διαφόρους μορφάς. Μία ἐξ αὐτῶν τοῖς ἀπηύθυνε τὸν λόγον:

—«Ποῖος ἀπὸ σᾶς εἶναι τοῦ Χατζηδημητρίου;

—«Ἐγώ», εἶπεν ὁ Ρήγας, ἀλλ' ἡ φωνή του μόλις ἐξήρχετο τοῦ στήθους του.

—«Ὁ ἄλλος;»

—«Εἶμαι τοῦ Παπαγρηγόρη ἀπὸ τὸ Περδίκι».

—«Τοῦ παπᾶ, αἵ; Ἀπ' τὴ μυῖγα τί ξύγκι νὰ βγάλης!»

Ἀλλὰ τὰ παιδιὰ ἐτρίκλιζαν πλέον ἐκεῖ ὅπου ἔστεκον καὶ θὰ ἔπιπτον κατὰ γῆς, ἂν δὲν διέτασσεν ὁ ἀρχήληστής:

—«Βάλτετα νὰ ἡσυχάσουν—ἐκεῖ, στὴς φτέρες». Καὶ συντετριμμένα ἀπὸ τὴν κούρασιν καὶ τὴν ψυχικὴν ταραχήν, τὰ παιδιὰ ἔπεσαν ὡς πτώματα ἐπάνω εἰς παχὺν σωρὸν πτερίδων, εἰς μίαν γωνίαν τοῦ σπηλαίου. Ἔμειναν ἀναίσθητα ἐπὶ ἀρκετὴν ὥραν, ἕως ὅτου ἡ θαλπωρὴ τῆς πυρᾶς καὶ ἡ μαλακὴ κλίνη ἀνεκούφισαν τὴν πρώτην ἀγωνίαν τῆς νευρικῆς των ἐντάσεως. Συνῆλθον εἰς συναίσθησιν τῆς πραγματικῆς των θέσεως, καὶ ριφθέντες εἰς τὴν ἀγκάλην ὁ εἷς τοῦ ἄλλου, ἔκλαιον, ἔκλαιον μὲ λυγμούς, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐτίνασσον ὁλοκλήρους.

—«Πάψτε, βρὲ σεῖς!» ἐφώναξε κάποια ἀγρία φωνή. Ἀλλ' εὐθὺς ἠκούσθη ἄλλη, ἡ τοῦ ἀρχιληστοῦ:

—«Παπποῦ, φρόντισ τα ἐσὺ τὰ παιδιά. Κάνε ὅ,τι ξέρεις».

Εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦτο τὰ παιδιὰ ἔπαυσαν νὰ κλαίουν ὡς πρίν, οἱ ὀφθαλμοί των ὅμως ἐξηκολούθουν νὰ ἦναι πλήρεις δακρύων. Εἶδον τότε νὰ τοὺς πλησιάζῃ εἷς ἐκ τῶν ληστῶν, κρατῶν εἰς τὴν μίαν χεῖρα μιὰν τουφεκόβεργαν, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν ἄχνιζαν τεμάχια κρέατος». Εἰς τὴν ἄλλην χεῖρα ἕνα φλασκί.

—«Αἵ, ἀφῆστε τὰ κλάμματα. Ἐμεῖς δὲ θέλομε τὸ κακό σας. Φᾶτε, νὰ κάνετε δύναμι, πγῆτε καὶ ψίχα κρασὶ νὰ καλοκαρδίσετε», τοὺς εἶπεν, «ἔχουμε πάλι δρόμο».

Τὰ παιδιὰ ἐκάθησαν καὶ ἔφαγαν καὶ ἔπιαν. Μιὰ θαλπωρὴ διεχύθη εἰς τὰ ἄτονα των μέλη· ἀπὸ τὸν νοῦν των ἤρχισε νὰ σβύνῃ ἡ φοβερὰ ἀνάμνησις τῶν τελευταίων ὡρῶν. Ἀνακουφισμένα, ἤρχισαν νὰ ἐπιθυμοῦν τὸν ὕπνον ὡς τὸ γλυκύτερον πρᾶγμα εἰς τὴν ζωήν, ἀλλὰ πρὶν γύρουν, ὁ Ρήγας ἐπῆρε τὸν Γεώργον ἀπὸ τὸ χέρι.

«Τὴν προσευχή μας!» εἶπε.

Καὶ ἀφοῦ ἐστάθησαν ὄρθιοι, ἐσταύρωσαν τὰς χεῖράς των καὶ προσηυχήθησαν, ἐνῷ οἱ λησταὶ τοὺς παρηκολούθουν ἀπὸ τὴν θέσιν των γύρω τῆς πυρᾶς. Ἕνας ἐξ αὐτῶν ἐκάγχασε καὶ ἠθέλησε νὰ τοὺς διακόψῃ, ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς ἀγρίευσε:

—«Γουρσούζη! θέλεις νὰ μᾶς βγῇ σὲ κακό...;» Καὶ ὁ ἄλλος ἐζάρωσε.

Μετὰ τοῦτο τὰ παιδιὰ ἔπεσαν καὶ πάλιν εἰς τὰς φτέρας καὶ εὐθὺς ἐβυθίσθησαν εἰς βαθύτατον ὕπνον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τοὺς ἐξύπνησε ἡ φωνὴ τοῦ «παπποῦ».

—«Χορτάσατε πιὰ ὕπνο! Σηκωθῆτε, ἔχομε πάλι δρόμο». Ἐπετάχθησαν ὄρθιοι εἰς τὸ πρόσταγμα καὶ μισοκοιμισμένοι ἀκόμη ἔφεραν γύρω τὰ βλέμματά των. Ἡ πυρὰ ἦτο μισοσβυσμένη· ὑπὸ τὸ φῶς ἑνὸς φανοῦ εἶδον ὅτι ἡ συμμορία τῶν ληστῶν εἶχε γίνει ἄφαντος. Μόνον ὁ «παπποῦς» ἦτο μαζύ των καὶ δύο ἄλλοι ἔστεκαν εἰς τὸ ἄνοιγμα τοῦ σπηλαίου. Τί θὰ ἐγίνετο;

Τότε ἐπροχώρησεν ἀπὸ τὴν θύραν τοῦ σπηλαίου ἕνας ἐκ τῶν φυλάκων· ἦτο νέος ἀλλ' ἡ ὄψις του ἦτον ἀγρία, τὸ βλέμμα του βλοσυρὸν καὶ ἡ φωνή του γεμάτη πικρίαν. Ἀπετάνθη πρὸς τὸ παιδὶ τοῦ Παπαγρηγόρη.

—«Ἦρθε ἡ ὥρα!» εἶπε, μὲ καγγασμὸν ἄγριον, «ἐσὺ βρὲ θάρθῃς μαζή μου· θὰ πᾷς κάτω μ' ἕνα γράμμα, γιὰ νὰ στείλουν τὰ λύτρα. Ὅσα γράφει μέσα τὸ χαρτί, οὔτε ἕνα γρόσι παρακάτω. Καὶ πές τους, βρέ, πῶς ὅ,τι μᾶς κόψουν, θὰ τὸ κόψωμε ἀπ' αὐτοῦνον!» καὶ ἔδειξε τὸν Ρήγαν—«πρῶτα τὸ ἕνα αὐτί, ὕστερα τ' ἄλλο καὶ ὕστερα ἄλλα κι' ἄλλα. Κύτταξε λοιπὸν νὰ μὴ γίνῃ καμμιὰ τρικλοποδιὰ γιατὶ δὲ χωρατεύομε!»

Παγωμένος ὁ Γεώργιος τὸν ἐκύτταζε, μὴ πιστεύων τὰ ὅσα ἤκουεν. Ἀλλ' ὁ Ρήγας τὸν ἐπλησίασε καὶ μὲ φωνὴν σταθερὰν τοῦ εἶπε:

—«Πὲς τοῦ πατέρα νὰ στείλῃ ὅ,τι μπορεῖ, κ' ἐγὼ μιὰ μέρα θὰ τὰ βάλω πάλι στὴ θέσι τους. Πὲς τῆς μητέρας νὰ μὴ στενοχωρηθῇ—πῶς εἶμαι καλὰ καὶ καλοπερνῶ. Καὶ στὸ δάσκαλο πὲς πῶς θυμᾶμαι ὅσα μοὖχει 'πῆ. Ἔχω τὴν ἐλπίδα μου στὸ Θεὸ καὶ θὰ προσεύχωμαι!»

—«Ἔλα, δὲ σώθηκαν τὰ λόγια; Ξεμολογιέσαι; Τὶ λὲς αὐτοῦ;» εἶπεν ὁ ἄγριος συνοδὸς τοῦ Γεωργίου.

Καὶ τὸν ἀπέσπασε ἀποτόμως ἀπὸ τὸ στῆθος τοῦ Ρήγα, σύρων αὐτὸν ἔξω τοῦ σπηλαίου.

Ὁ Ρήγας ἔμεινεν ὡς ἀπολιθωμένος, βλέπων ἔξω πρὸς τὸ βαθὺ σκότος, τὸ ὁποῖον σβύνει ὅλα τὰ ἀντικείμενα μὲ μίαν ἀπέραντον μαυρίλαν μιὰν ὥραν μεταξὺ μεσονυκτίου καὶ χαραυγῆς.

Ἤκουσεν ὡς εἰς ὄνειρον τὸν «παπποῦ» νὰ τοῦ λέγῃ:

—«Νὰ φεύγουμε—ἔχομε δρόμο—νὰ μὴ μᾶς βρῇ ἡ μέρα στὴ στράτα!»

Καὶ ᾐσθάνθη νὰ τοῦ ρίπτῃ κάποιο σκέπασμα εἰς τοὺς ὤμους.

Τότε δὲ ὑποστηριζόμενος ἀπὸ κάθε μέρος, ὡς καὶ προηγουμένως, ἐξῆλθε τῆς σπηλιᾶς εἰς τὸ πυκνὸν σκότος τοῦ βουνοῦ. (ἀκολουθεῖ)

† *ΒΑΛΤΙΜΟΡΗ Κ. ΑΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ*

Πολὺ ἀργὰ μαθόντες τὸν θάνατον τῆς ἀδελφῆς ταύτης, σπεύδομεν νὰ ἐκφράσωμεν τὴν λύπην καὶ συμπάθειαν ἡμῶν πρὸς τὸν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς. Ἡ μεταστᾶσα ἦτο πρότυπον Χριστιανικῆς μητρὸς καὶ συζύγου καὶ μέλους τῆς Ἐκκλησίας, ἐκτελοῦσα πιστῶς καὶ ἀθορύβως τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν κοινωνίαν καθήκοντα αὐτῆς καὶ ἀναθρέψασα ἑπτὰ τέκνα ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου. Ὁ θάνατός της ἀφίνει κενὸν ἐν τῷ οἰκογενειακῷ καὶ φιλικῷ αὐτῆς κύκλῳ καὶ μεταξὺ τῶν ἐν Κρήτῃ ἀδελφῶν, ἀλλ' ἡ ἀνάμνησις τοῦ βίου της βεβαίως παραμένει ὡς παρηγορία εἰς τὴν ἀπορφανωθεῖσαν οἰκογένειάν της.